

IJsbrand

Frederik van Eeden

bron

Frederik van Eeden, *IJsbrand*. W. Versluys, Amsterdam 1908

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/eede003ijsb01_01/colofon.php

© 2017 dbnl

Voor de eerste maal in Nederland gespeeld te Amsterdam door de Kon.
Ver. Het Ned. Tooneel op 30 Januari 1908. In Duitschland door 't
Stuttgarter Hoftheater op 30 Oct. 1908.

-.. denn radotiren heisst nicht, wie's das gemeine Lexicon sagt, allein albernes Zeug reden, sondern auch: das Rechte zur Unrechten Zeit sagen; welches dem sogenannten Verstande immer albern vorkommt.
(GOETHE an VON REINHARD.)

Personen.

Wed. FANNY HARDENDOP.
BETS HARDENDOP.
KOEN HARDENDOP.
LIZE HARDENDOP.
KRIS LUITERS, Med. Stud., Verloofde van BETS.
LOES, Verloofde van KOEN.
IJSBRAND.
Mr. en Mevr. BELMONT VAN HEES.
ANTJE, Dienstbode.
Mr. PAMPEL, Notaris.
KOETSIER.
BURGEMEESTER.
PROFESSOR.
VERPLEGER.
VELDWACHTER.

Eerste bedrijf.

Een tamelijk sjofel gemeubeleerd burger-vertrek. Nikkelen vulkachel, Japansche waaiertjes, judaspenningen en gras-boeketten. Een openslaande deur ziet uit op een fraai Hollandsch voorjaars-landschap. Voor 't opgaan van 't scherm speelt de muziek een weemoedige melodie, die blijft aanhouden als het scherm op is. Men ziet IJsbrand zitten als in diep gepeins, starend over 't landschap. Hij is tusschen 30 en 40 jaar, heeft een diep-gegroefd gelaat, weelderig donkergrauw haar en een volle baard. Hij is gekleed in een wijd gewaad van Indische stof, met een gordel van blauwe zij. Hij is altijd blootshoofds en barvoets met sandalen. Als hij overeind komt, is hij recht, groot en imposant. Hij beweegt de lippen vaak als in onhoorbaar gesprek, en schudt het hoofd herhaaldelijk, met droeve plechtige handgebaren. Zijn gang is statig en zacht, zijn stem diep en ernstig, zonder affectatie. De muziek speelt eenigen tijd door. Dan houdt ze op, en men hoort de luide stem van Fanny Hardendop achter de coulissen. IJsbrand heft met een pijnlijke uitdrukking het hoofd op.

WED. HARDENDOP

(achter de coulissen).

Hier komen we in 't salon. - Zal ik maar eens voorgaan? - Past u op Mevrouw, hier is 'n stappie op, zóó! - Kan u wel, Meneer? - 't Is anders nog al geriefelijk in zoo'n buiten-huis, alles gelijkvloers. - In de stad is dat anders, met al die trappen.

(IJsbrand, bij 't geluid van de naderende stemmen, rijst op en gaat stil weg door een andere deur.)

WED. HARDENDOP.

Komt u binnen - kijk, is dit geen beelderig salonnetje? - vroolijk en licht....

Fanny H. komt binnen, zij is tusschen 40 en 50, gezet maar nog frisch en knap, tamelijk burgerlijk maar goed gekleed, met een luide, levendige stem, licht plat accent, bedrijvig en spraakzaam. Zij geleidt een oudachtig echtpaar, Mijnheer en Mevrouw Belmont van Hees, veel deftiger en voorname in kleeding en uiterlijk, dan de Wed. Hardendop. Mevrouw heeft een trotsch en knorrig gezicht, zij is tusschen 50 en 60, de man nog iets ouder, heeft grijs haar, is slecht ter been.

MIJNHEER BELMONT VAN HEES

(rondkijkend).

Hm! - zoo!.... Is dit de salon?

WED. HARDENDOP.

Jawel, Meneer. - Op het zuiën. - De heele dag zon. En u bent zóó in den tuin.

MEVROUW B.V.H.

(eveneens).

Hebben we die heelemaal voor ons zelf?

WED. HARDENDOP.

Dat is te zeggen, u kunt er den heelen dag over disponeeren. Maar 't is zoowat de gezelschapskamer.

Als er andere pension-gasten komen dan zitten die hier ook. En ikzelf en de kinderen - maar die zijn groot. U zult er geen last van hebben. U wenscht toch familie-leven, nietwaar? - Dat hebben de meeste gasten toch het liefst. Dat is heel wat prettiger dan in zoo'n hôtel. We zijn allemaal opgeruimde, gezellige mensen. U zult eens zien, hoe gezellig het hier is. M'n dochter speelt piano, en zingt òok.... 'n beeldige stem.... al ben ik der moeder.

MEVROUW B.v.H.

As 't maar niet in den nacht is.... nacht-kabaal kunnen we niet verdragen.

WED. HARDENDOP.

O jé nee, Mevrouw! - We zijn allemaal buitenschen. Met de kippetjes op stok. Dat beloof ik u.

MIJNHEER B.v.H.

Zag ik daar net niet iemand uit de kamer gaan? - door die deur? - Is dat ook 'n gast?

WED. HARDENDOP.

Iemand?... Daar?... O nee, dat was geen gast. -

Ik heb nog geen andere gasten, 't is nog te vroeg in 't jaar. - Dat was een huisgenoot, daar zal ik u straks van vertellen - kijk! hier komen we in den tuin... Vindt u 't geen lief zitje? - en 'n uitzicht! u kijkt wel 'n uur ver over 't land. En 't is een groote tuin, - die loopt heelemaal door tot de laan, met 'n lief prieeltje er in, ook zoo'n lief zitje! - zomers heelemaal in 't groen.

MEVROUW B.v.H.

Uw dochter jengelt toch niet de heele dag op die piano? - Dat zou 'k verschrikkelijk vinden, niet man?

WED. HARDENDOP.

O heer neen! - Bets is den heelen dag uit. Les geven. Dikwijls ook naar stad. Ze speelt alleen als u 't prettig vind.

MEVROUW B.v.H.

En zijn er nog kinderen in huis? Kleine kinderen, meen ik?

WED. HARDENDOP

(wat gichelend).

Wel nee, Mevrouw, ik ben al lang uit de kleintjes,

dat begrijpt u óók wel. En m'n man is al drie jaar dood. Me jongste meissie is twaalf. Een heel stil, zacht, lief kind. Erg zwak, weet u, teer! 'n moeders kindje.

MEVROUW B.v.H.

Ziekelijk?

WED. HARDENDOP.

Nee, niet bepaald ziekelijk. Alleen maar wat teer. Schoolgaan doet ze niet. Altijd bij me thuis.

MEVROUW B.v.H.

Dus u is weduwe met twee dochters, als ik wel gehoord heb. Weduwe Hardendop, niet waar?

WED. HARDENDOP.

Juist Mevrouw, Fanny Hardendop. Maar ik heb nog een volwassen zoon ook, Koen, maar die is de heele dag voor zaken in de stad. Wát 'n ferme jongen! Koenraad, en flink in z'n zaken. Met hart en ziel.

MEVROUW B.v.H.

U heeft geen getrouwde kinderen?

WED. HARDENDOP.

Dat nog niet, wel zijn de jongelui allebei zoo wat

aan de vrijerij. Maar alles heel net en degelijk. De aanstaande van m'n dochter zult u ook wel eens hier zien. Kris Luiters, een mooie, knappe student. En 't meisje van m'n zoon is ook één en al vroolijkheid. Een lief, beeldig kind. Zoo echt jong. Ja, de jeugd moet ons jong houden, niewaar Mevrouw? Heeft u ook kinderen?

MEVROUW B.v.H.

(stroef).

Neen.

WED. HARDENDOP.

Niet? Nou dan zult u de gezelligheid hier wel waardeeren. 't Gaat hier zoo echt gezellig en huiselijk toe met dat jonge goed. Altijd opgeruimd, èn jolig!!!!... en toch nooit iets van onnetheid of losbandigheid of zoo ies. - Nooit! - Maar gaat u toch even zitten, hoe kon ik zoo dom zijn daar niet eerder aan te denken. Neemt u plaats!.... U drinkt zeker wel 'n kopje thee? - Wacht, ekskuseert u me 'n oogenblikje, - ik zal eens kijken of m'n dochter Bets al thuis is, dan schenkt die 'n kopje thee voor u. En dan kan u meteen

vast 'ns kennis maken.

(gaat de deur uit roepend)

‘Bets, ben je boven?’

MIJNHEER B.v.H.

(met afkeurend hoofdschudden tot zijne vrouw).

Wat dunkt je?.... Niet doen, hè?

MEVROUW B.v.H.

(met nadruk).

Ik denk er niet over! - Ten eerste lijkt het me 'n verschrikkelijk burgerlijk troepje, en dat mensch veel te famieljaar. En op al die gezelligheid ben ik niet gesteld. En dan

(opsnuivend)

is hier zoo'n raar duf luchje in huis. En wat 'n meubilair! -

(snuivend)

gedecideerd, 't ruikt naar katten.

MIJNHEER B.v.H.

Wou je 't haar nu dadelijk zeggen?

MEVROUW B.v.H.

Och nee, dat hoeft niet. Laten we liever een briefje van uit 't hôtel sturen dat we er van af zien. - Van plan veranderd, dood gewoon.

MIJNHEER B.v.H.

Je moet toch voor de aardigheid eens vragen wat

dat voor iemand was, die daar net de deur uitging, toen we binnen kwamen. Dat was iets heel wonderlijks, leek het me.

MEVROUW B.v.H.

Stil! daar komt ze weer.

WED. HARDENDOP

(weer binnenkomend).

Nee! - Bets is nog niet thuis. Nou maar ze zal wel dadelijk thuis komen. Heb u maar een oogenblikje geduld. Dan ziet u de andere jongelui meteen ook nog.

MEVROUW B.v.H.

Dus u sprak van vier gulden daags per persoon, niet waar? alles inbegrepen.

WED. HARDENDOP.

Ja, dat is te zeggen, buiten vuur en licht - en dan nog iets voor bediening. Dan bent u meteen van de fooien af, dat is veel practischer, vind u niet?

MEVROUW B.v.H.

Vuur, licht en bediening, óók nog.... nu maar, dan is 't toch niet goedkoop, hoor! Op zoo'n afgelegen plaats.

WED. HARDENDOP.

Ja, Mevrouw, maar alles is daarom ook peperduur hier, juist om de afgelegenheid. En 't is alles puik, wat u krijgt... geen knoeien met margarine of zoo... alles puik, puik.

MEVROUW B.V.H.

(opsnuivend).

Houdt u katten?.... Katten kan ik niet uitstaan.

WED. HARDENDOP.

Wel dat treft al bijzonder! Gisteren net komt ons katje thuis, en toen deed-ie zoo raar en keek zoo flauw uit z'n oogen, ik zeg tegen Bets: 'Bets! breng 't beest alsjeblieft gauw in den tuin, 'k geloof dat-ie spugen moet' - en jawel, hoor! nog geen uur daarna was 't beessie dood. Z'n heele lijf opgezet, hard als hout. Zeker vergif ingekregen. Dat's de vierde. Nee! Katte kun je hier niet houë, Mevrouw, wees u gerust! Daar zorge de jachtopzieners wel voor. 't Was anders 'n snoezig diertje. Pikzwart, met nèt drie witte haartjes op z'n borssie. Hoe treft 't zoo net, zou je zeggen!

MEVROUW B.v.H.

En wat was dat nu voor een huisgenoot, waarvan u zoeven sprak, die daar juist voor ons binnenkomen de kamer uitging?

WED. HARDENDOP

(aanschuivend met wat zachter stem, gewichtig doend).

Dat zal ik u zegge.... U moet dan weten.... Dat's zoowat 'n familie-geheim.... Maar ziet u, - ik durf 't u wel alles vertellen... Ik zie daar me menschen altijd wel zoo'n beetje op aan -

(vertrouwelijk)

met u kan ik vrij praten, dat zie ik wel.... Als u 't ten minste goed vind....

MIJNHEER B.v.H.

(wat geïnteresseerd).

Gaat uw gang, gaat uw gang.

MEVROUW B.v.H.

(wat beaenkelijk).

Als 't maar niet te lang duurt.... denk om onze trein.... man.... en 't rijtuig.

WED. HARDENDOP.

O, 't is niet zoo lang.... ik ben dadelijk klaar. Ziet u, 't is eigenlijk 'n menschievendheid. En als je

nou met mensen spreekt, die zelf menschlievend zijn, dan begrijp je mekaar gauw. Is 't niet zoo, zeg u zelf?

(toestemmena knikken)

Die huisgenoot is een neef van me, m'n eigen moeders zusters kind. Hij was 'n eenig kind, 'n lieveling van z'n ouders. En knap, schrikkelijk knap, veel te knap eigenlijk. Maar altijd vreeslijk stil en eenzelvig. Alleen met z'n moeder was-ie eigen. Z'n vader mocht-ie niet. Die was koopman, 'n flink man, maar koopman op-en-top. En de jonge wou niet in de zaak, die wou studeere.... nou! en toen had je de ruzie gaand. Toen-i twintig was, hij 's nou dertig, al ziet-ie er ouer uit, komt z'n moeder, mijn tante, te sterven. Wat heeft toen de arme jongen getobd.... Och! Och! Want z'n vader wou niks voor 'm doen. Dat's nu bijna twaalf jaar dat ze mekaar nooit meer gezien hebben. 't Is toch wat, niet waar? - En wat die jongen toen gescharreld heeft om 't leven te houen - 't is een roman, mevrouw! Kompleet 'n roman. Jaren heeft-ie omgesukkeld, bij 'n krant, op 'n kantoor - maar hij is niet brutaal genoeg, niet bij de hand....

nou en dat mot je tegenwoordig wel wezen om vooruit te komen, wat zegt *u*? Eindelijk drie jaar geleden krijgt-ie een mooi baantje: Huisleeraar, goeverneur zouie we zegge, bij een voorname familie, want knap is-ie! Een zekere Brandes de Berg, u weet wel, van die rijke Brandessen die dat groote goed hebben bij Utrecht. En wat gebeurt er? Daar wordt de jongen verliefd op Mevrouw, en zij op hem. Nou hij was 'n mooie jongen, - met zulke groote donkere oogen, en prachtig dik haar. En zij was ook 'n beeld van 'n vrouw, een beroemde schoonheid.... Misschien heeft u die geschiedenis weleens gehoord, 't heeft toen nog al furore gemaakt.... 't stond in alle kranten.... niet met volle naam natuurlijk.... maar ieder snapte 't wel. Nou u begrijpt.... dat zaakje kwam gauw uit,.... toen was 't gedaan. Hij werd weggejaagd.... en drie dagen later vonden ze haar lijk in den vijver.... En ze had drie jonge kinderen. Hoe is 't mogelijk, niet waar? - vreeselijk.... Nou en dat heeft de arme man zóó aangepakt, dat ie er van....

(met veelbeteekenend

gebaar naar haar voorhoofd)

enfin! u begrijpt. Dat is nooit meer heelemaal terecht gekomen. 'n Week lang wou hij niet eten. Spreken dee-ie heelemaal niet. En dat doet hij nog heel weinig. Maar anders kun je niet veel aan 'm merken. Hij is stil en zacht en gediensig. Nooit ruw of wild. Hij gaat zoo z'n eigen gangetje. Maar je krijgt niks uit 'm. Als maar mijmere, mijmere.

MEVROUW B.v.H.

En heeft u dien man toen bij u genomen?

WED. HARDENDOP.

Och, Mevrouw, wat zal je doen? - Je hebt toch een menschelijk hart, niet waar? - 't Was m'n eigen moeders zusters kind. En kind noch kraai in de wereld, en geen rooie cent. Wat moet zoo'n man beginnen? Ik vond hem op 'n zolderkamertje zitten suffen. Als maar mijmere, mijmere. Hij zou zich zoo royaal hebben laten verhongeren. Ik was bang dat hij zich ook verdoen wou, - maar dat doet-ie niet. Zooveel plichtbesef het-ie nog wel. - Toen heb ik hem maar bij

me genomen, dat's nou al bijna twee jaar. - Och en hij is gedienschtig en goeyig.

MIJNHEER B.v.H.

Erg mooi van u. - Erg edelmoedig. - Hoefde hij niet in 't gesticht?

WED. HARDENDOP.

In 't gesticht? - Waarom? - Daar is hij nooit geweest. Hij zou geen vlieg kwaad doen. Hij is zoo zacht en goeyig. M'n jongste meissie is dol op hem. Zoo lief met kindere, u heeft 'r geen idee van. Voor kinderen doet-ie alles. En erg hulpvaardig in de huishouding. Nooit last van hem, nooit.

MIJNHEER B.v.H.

Maar 't leek me toch of hij er wonderlijk uitzag. 'k Dacht dat 't een vrouw was - of 'n monnik.

WED. HARDENDOP.

Ja ziet u! dat is nou zijn kwaal. Daar krijg je 'm niet van af. Fatsoenlijke kleeren heeft-ie nooit meer wille dragen, - en 'n hoed en schoenen ook niet. Hoe-ie aan die rare dracht komt, weet ik niet. Ik

denk dat z'n andere bullen in de lommerd waren, en dat-ie dit toen van een of andere pater of monnik gekregen heeft. Maar ik vond hem zóó en zoo wou-ie blijven anders niet. Stel u voor, toen ik 'm een broek wou aantrekken en 'n net colbertje, toen noemde hij dat de 'livrei der travialiteit'. Hoe vint u et? 'n Heele nette lakensche broek van me man, nog zoo goed als nieuw: 'livrei der travialiteit'. God weet, wat-ie ermee bedoelt. - Me man liep er toch erg sjiek mee. - Maar hij niet!

(lachend)

'livrei der travialiteit' waar haalt-ie 't van daan, zou je zeggen. Maar och, daar wen je ook al gauw an. En de monniken loopen ook zoo, en dáár zegt niemand wat van.

MEVROUW B.v.H.

Nu, maar dat moest u 'm toch aan z'n verstand brengen. U g e e ft 'm eenvoudig geen andere kleeren. Dan moet hij wel.

WED. HARDENDOP.

Nee, Mevrouw, dat zeit u daar zoo, maar dan kent

u 'm niet. Dan trekt hij eenvoudig niks aan. Nou! - dat's nóg gekker

(lachend).

MIJNHEER en MEVROUW B.v.H.

(lachend).

Ja! - Ja! - dat 's nóg gekker.

WED. HARDENDOP.

Want koppig dat hij is, op zijn manier, dat 's crimineel. Wat-ie niet wil dat doet-ie niet. Al sloeg je 'm dood. Maar anders, zacht als 'n lam.

MEVROUW B.v.H.

't Is erg mooi van u. Erg mooi. En dan zegt men nog dat er geen onzelfzuchtige menschen zijn.

WED. HARDENDOP

(met plechtigheid).

Och, Mevrouw! - we zijn toch kristenen.

MIJNHEER B.v.H.

Hm! Hm!... En z'n vader? is die dood?

WED. HARDENDOP.

Z'n vader? - Daar hoor je niets van. Die zit in Amerika. In geen tien jaar taal of teeken van gehoord. Die denkt ook: wat niet weet, wat niet deert. Daar is Bets!

BETS

(Een flink, lang, blozend meisje, eenvoudig gekleed).

Dag moe!.... Mijnheer! Mevrouw!

WED. HARDENDOP.

Dag, Bets!... goed dat je komt, kind!... 'k heb al om je geroepen. - Je moest eens gauw een kopje thee voor meneer en Mevrouw zetten...

(voorstellend)

M'n oudste dochter Betsy!... dit zijn onze nieuwe pension-gasten, meneer en Mevrouw... Ja! daar weet ik zoowaar uw naam nog niet!

MIJNHEER B.v.H.

Belmont van Hees, mevrouw!

WED. HARDENDOP.

Van Hees, zegt u, wat u zegt! toch niet Belmont van Hees? - is 't toch waar?

MIJNHEER B.v.H.

Juist, Mevrouw, Belmont van Hees.

WED. HARDENDOP.

Och, neen maar, dat is aardig. - Van de bekende familie Belmont van Hees uit Doesburgh? Die daar dat groote buiten hadden? - Bloemestein?

MIJNHEER B.v.H.

Dat zijn neven.

WED. HARDENDOP.

Och, kom! Och kom! en de andere van Heezen, Waalwijk van Hees? en van Hees van Renkum, die met Baron Sweers getrouwd is, is dat ook familie, die uit Arnhem meen ik?

MIJNHEER B.v.H.

Ja, alles geparenteerd... *Wij* komen uit Amsterdam.

WED. HARDENDOP.

Ja, ja, dat weet ik heel goed, u is van de andere tak, de fransche tak... dan is u zeker een juffrouw de Raaf van uzelf?

MEVROUW B.v.H.

Juist, Mevrouw! - Man! - denk je om onzen tijd?

WED. HARDENDOP.

Neen! maar dat is toch toevallig. - Bets, hoe is 't met de thee? - Kijk je of er nog koekjes in 't trommeltje zijn? Anders moet Antje ze nog even halen. - nee, nou zal ik u zeggen, waarom ik dat zoo aardig

vind, mevrouw. Dan zijn we nog familie,.... heusch! wel heel in de verte, maar toch familie.

MEVROUW B.v.H.

(opstaanae).

Ben je klaar, man? - hoe denk je er over?

WED. HARDENDOP.

Nee, maar u moet nog even blijven zitten.... toe heusch, even... de thee is zóó gezet. Bets waarom teut je nou zoo lang met je goed afdoen.... Is Antje om de koekjes?... Nou zal ik u zeggen hoe dat zit. - De man van mijns moeders zuster, u weet wel, waar ik u van gesproken heb, nou! die heet ook de Raaf.

MEVROUW B.v.H.

(zeer uit de hoogte).

Wel zoo! nu, mij totaal onbekend.... er zullen wel meer mensen van dien naam zijn.

WED. HARDENDOP.

Nee, heusch mevrouw, ik weet het best. - Hij was van heel goeie familie. Heette Uw moeder niet van Wildenburg? Annette van Wildenburg?

MEVROUW B.v.H.

(zeer ontstemd).

Hè!!!... Och Mevrouw, ik ben heusch niet zoo erg thuis in de genealogie. Laten we nu maar weggaan, man.

WED. HARDENDOP

(vrindelijk lachend).

Nou, maar u weet de naam van uw Mama toch wel? Uw Mama is getrouwd met een zwager van m'n moeders zuster. - Ziet u wel? - 't Is wèl ver, maar 't is toch familie. Die huisgenoot van ons is 'n neef van u, 'n sjermein neef... Antje!...

(roept aan de deur).

Antje! - Antje! waar zit je nou?

(af.)

MEVROUW B.v.H.

(tot haar man).

Och hemel! Nu weet ik het ineens! - Ze heeft het over Oom Willem, die toen met die liaison getrouwd is. - Nou! daar zijn we ook mooi beland! Ik d e n k er niet an. - Laten we toch maken, dat we weg komen. - Hoe kreeg je 't ooit in je hoofd hier heen te willen. - Ik d e n k er niet aan! Dat mensch! - en dan 'n gekke neef... Wel zeker! - Ga je nu?

MIJNHEER B.v.H.

Even rusten! We kunnen toch zóó niet weglopen. Ze heeft al thee gezet.

BETS

(met het theeblad).

Gebruikt u allebei suiker en melk? - Moe is zelf om de koekjes. - De meid was na 't dorp. Moe is zoo flink. - Ze zou alles zelf doen, als we haar der gang lieten gaan. - Altijd in de weer, en altijd even vroolijk. - Aardig dat u nog van de familie bent.

WED. HARDENDOP

(weer binnenstuiwend).

Je zou zeggen... daar kom 'k 't mensch zóó buiten de deur tegen - zeker weer over 't hek staan praten met de kruyeniersjongen... Ja! boeien hier buiten! dat's wat te zeggen!... Wat je hier krijgt is tuig - en als je er eens een goeie hebt, dan wil die weer niet blijven,... omdat 't er te stil is. - Gunst daar komen Koen en Loes an! - dat 's aardig. Hij is vandaag vroeg van 't kantoor gekomen en nou zijn ze zeker 's weze wandelen, met 't mooie voorjaarsweer. De wind is anders nog guur, we houen de vulkachel

nog maar an. Nou ziet u de jongelui meteen-deres. Nou Dirk nog, dan heb u 't heele stelletje bij mekaar, 'n vroolijk troepje, dat kan ik u zeggen, vol levenslust.

(Koen en Loes lachend en grappe-makend op.

LOES

(jong, jolig, koket gekleed).

Dag Moe! - Dag Bets! -

(buigt voor de gasten).

Hè is dat lachen. Die Koen ook.

WED. HARDENDOP.

Kinderen! Kinderen! - wat heb jelui nou weer uitgehaald! Wat zie je der uit! Waar hebben jelui gezeten?

LOES.

O gunst! - ik kan niet meer! - me haar gaat heelemaal los, geloof ik.

KOEN.

We hebben gehengeld... maar Loes durft geen wurm anpakken.

WED. HARDENDOP.

Kom! - ga nu der es zitte... dan krijg je een koppie thee. - Heb je de gasten al gendag gezegd?

Dat zijn onze nieuwe pension-gasten. -

(Tot Meneer en Mevrouw)

U ziet nou er es, hoe 't hier toegaat - zoo zijn ze nou altijd, - altijd even jolig.

LOES.

O Bets, 't was zoo leuk - vreeselijk leuk... 't was éénig! Ik heb

(stikkend van 't lachen)

een... aal gevangen... heusch een aal! - ik dacht dat 't 'n slang was... ik schrok me dood... éénig...

KOEN.

En gillen!!! - en gillen!!! - ik dacht dat ze opgegeten werd... En ze kon 'm er niet eens afhalen... zóó kwam ze er mee andragen.

LOES.

Nou maar 't beest zat heelemaal in de knoop... om het touw heen!... 't leek wel een vlechie - of 'n luxe-broodje... Is dat lache... 't was vreeselijk leuk! - 't was éénig!

(Koen en Loes gaan achter in 't vertrek voort met ginnegappen).

WED. HARDENDOP.

Zeg Bets, zou je nou neef Ys ook niet vrage of-ie thee komt drinken, 'k geloof dat-ie boven is.

BETS

(half ter zijde).

Hè Moe! Zou U dat nou wel doen?

WED. HARDENDOP

(eveneens).

Maar kind, ze moeten toch an hem wennen, en dan maar hoe eer hoe liever. En 't is familie! 'n sjermein neef!

BETS.

Ik zal 't vrage - maar als-ie nou niet wil?

WED. HARDENDOP.

Maar niks zeggen... alleen dat z'n thee klaar staat.

(Bets af).

WED. HARDENDOP.

Nou is-ie weer op z'n kamer, ziet u. Hij heeft 'n eigen kamertje, keurig. En daar leest-ie nog boeken ook. O z'n geheugen is nog best. Maar u begrijpt... hij moet bij ons eten, want om 'm daar op zolder te bedienen, dat gaat niet. Maar u zult wel heel gauw an 'm wenne... vooral nou u weet dat 't nog familie is.

MIJNHEER B.v.H.

't Is bijzonder menschlievend van u, Mevrouw. Ik weet niet veel mensen die zich zoo'n opoffering zouden getroosten.

WED. HARDENDOP.

Och, Meneer, goeddoen dat is m'n zwak. Dat 's om zoo te zeggen me lust en me leven. Me kinderen zeggen 't ook dikwijls: moe het maar één gebrek, ze is te goed. - Niet dat ik zoo'n doetje ben, dat moet u niet denken. Al te goed is buurmans gek, zegge ze wel is. Maar ik kan niet zien lijn, dat is 't, me hart is te week, ik kan niet zien lijn. Daar kan 'k niet tegen. Laatst nog toen dat paard gevallen was voor die mestkar....

(tot Bets)

Is ie daar? - Komt ie?

BETS.

Hij komt.

WED. HARDENDOP

(tot het gichelende paar).

Komt kindertjes. - nou daar niet zoo'n pret met je beidjes. - Niet dat we 't je niet gunnen. Wij oudjes kunnen de zon nog wel in 't water zien schijnen.

Wat zegt u mijnheer? - Maar 't is niet gezellig, niet kom-il-foo. Wij willen ommers ook wel r's lache? We houën allemaal van de gezelligheid.

IJsbrand komt de deur in en blijft een oogenblik staan, het gezelschap rondziende. Er ontstaat een pijnlijke stilte. Meneer en Mevr. B.v.H. bekijken hem met onverholten verbazing, schuw en afkeer. Bets is verlegen. Loes lacht zacht in haar zakdoek.

WED. HARDENDOP.

Zoo, IJs, ben je daar. - Kom 'n koppie thee drinken man! - Kijk! daar zijn een paar nieuwe huisgenooten, dat is nog famielje van je, wat zeg je dáárvan?

IJsbrand geeft geen blijk het gezegde te verstaan, en staart met pijnlijke uitdrukking het venster uit.

KOEN

(joviaal).

Kom IJs! Kom kerel! ga zitten jongen - hier is een stoel.

IJsbrand gaat zwijgend zitten en staart vóór zich. De twee gasten schuiven wat van hem weg en blijven hem schuw bekijken. Loes proest in haar zakdoek. Pijnlijke stilte.

WED. HARDENDOP,

Kom, IJs, moet je niet eens kennis maken met je familie.

MEVROUW B.v.H.

(opstaanae).

Och, Mevrouw, we zullen u heusch niet langer derangeeren. 't Is ook al over onze tijd. - Ga je nu eindelijk mee, man!

(hem beslist onder den arm nemend)

kom!

MIJNHEER B.v.H.

Ja, Ja!.... Ja! Ja!.... ik ga al! ik ga al! - Mevrouw, jongelui,...

(buigena weggaana.)

WED. HARDENDOP.

Hè! nou zoo in ééns! - hè!! - Bets laat meneer en Mevrouw eens uit. Dus zullen we maar rekenen met de eerste van de volgende maand, niet waar?

MEVROUW B.v.H.

Nee! - Nee! - we zullen wel schrijven! - U krijgt nog bericht.

MIJNHEER B.v.H.

U krijgt nog bericht! - U krijgt nog bericht.!

(terwijl hij dit zegt, strompelt hij haastig weg, aan den arm van zijn vrouw, terwijl ze beiden nog een schuwen blik vol afkeer naar IJsbrand werpen).

KOEN

(als ze weg zijn).

Nou, moe! - dat doe je daar óók handig! Dat 's 'n

manier om gasten te lokken, zóó zul je 't huis wel vol krijgen. - Dat's nou net of je 'n vogelverschrikker op 'n vinkebaan zet.

LOES

(proesténd).

'n Vogelverschrikker! - hoor je 't Ys, wat zeggen ze van je!

WED. HARDENDOP

(wat verlegen).

Ja, gut! - wat moet je doen? - 't Is toch familie... Waarom zeg je dan ook er es niks, Ys? Waarom trek je dan ook geen menschekleeren aan?

KOEN.

Heusch, zoolang als Ys er uitziet, moet u hem liever op 't erwteland zette dan in de salon bij nette menschen

(tot Bets die terug komt).

Wat zeg jij Bets, - die twee zien we nooit weerom.

BETS.

Ja, Moe, ik zei 't u nog... Zou u dat nou wel doen.

WED. HARDENDOP

(verlegen).

Ja, gut! Kinderen!... 't is toch familie, zoo goed als wij. 'n Sjermein neef. Ik dacht nog: dat treft! Dat die

Ys ook nooit een woord zegt... nou maar ze komen wel, ze komen wel!

KOEN.

Ze komen niet, wat ik je brom. Wat jij, Bets?

BETS.

Nee, hoor! - Ik vrees der voor.

KOEN.

Op zoo'n manier komt er van dat pension niks terecht. En dan staan we heelemaal op straat. - Om van trouwen niet te spreken.

WED. HARDENDOP

(wat verdrietig tot IJs).

Waarom zegs je dan ook niks?

LOES.

Tegen Lize praat-ie wel. - Waar is Lize?

WED. HARDENDOP.

Lize leit met hoofdpijn.

Op dit woord staat IJsbrand op en gaat zwijgend de kamer uit, door de anderen zwijgend nagekeken.

WED. HARDENDOP.

Kijk nou! - Nou zou je zeggen dat-ie niks hoorde! - maar jawel, nou gaat-ie naar Lize.

KOEN.

't Is niks gedaan, moe, met zoo'n halve gare in huis. - Ik begrijp niet dat u daar geen eind aan maakt. - Zoolang we 't beter missen konden, nou, dan zal 'k er niks van zeggen. - Maar nu we krap zijn, en U pension moet gaan houën, nou kan 't niet langer.

WED. HARDENDOP.

Maar waar moet de arme man heen? Koen?

KOEN.

Waar-ie hoort: in 'n gesticht.

BETS en WED. HARDENDOP.

Hè foei, Koen!

LOES.

Hè Koen, hoe hardvochtig!

WED. HARDENDOP.

Nee, Koen! - Ik wil menschelijk blijven, menschelijk en kristelijk.

KOEN.

Goed! dan gaan we heel menschelijk en kristelijk

na de kelder. Ik kan niet meer bijspringen, dat weet u wel. 't Gaat hoe langer hoe beroerder in zaken tegenwoordig. En waar wil u dan met Mei de huur van betalen? - Kan jij 't betippen, Bets? Of Kris?

BETS.

Kom nou, dat hoef je niet te vragen.

WED. HARDENDOP.

Nee, hoor! in 'n gesticht gaat-ie niet. 't Is om te rillen! Hè... zoo'n gekkenhuis! Ik zou er van droomen. En dat m'n eigen bloed. - Nee hoor! al moest ik droog brood eten.

BETS.

Kan-ie niet uitbested?

KOEN.

Voor niks zeker? - Ja, de menschen zijn nog al happig op zoo'n logee.

(Kris Luiters op, 'n zwierig stuaentje).

KRIS.

Dag menschen! - Dag moe! - Dag Bets!

(kust haar.)

KOEN.

Nou, Kris, jelui moet de trouwerij vooreerst maar afschrijven.

KRIS.

Wat nou? - Wat heb je Koen? - Heb je slecht geslapen? - Ik schrijf niks af, hoor! Ik doe me semi in Mei, en arts in October, en dan trouwen we meteen. Zoo was 't afgesproken, nie waar Bets?

KOEN.

Ja maar, Moe wil hier een Sanatorium openen voor onvermogenden. - Misschien mag jij daar dan wel Directeur-geneesheer van worden, als je honderd pop in de maand toegeeft.

WED. HARDENDOP.

Hè Koen, wat ben je onaardig.

KRIS.

Wat bedoelt-ie eigenlijk?

BETS.

Och, 't is met Ys. Moe kan geen pension-gasten krijgen, zoolang Ys hier is.

KRIS.

Ja, dat heb ik al lang gezeid.

WED. HARDENDOP.

Daar weet je nog niets van, Bets. We hebben juist een paar heele nette menschen gehad. Hééle lieve menschen, zoo hupsch en zoo deftig. En denk er an, Kris, Ys is familie van ze. Kon 't nou nog mooier? 'n Sjermein neef.

KOEN.

Ja, en toen heeft Moe Ys na beneden laten komen, in z'n minnebroeders-paleto, en toen ze merkten, dat ie geen kousen en geen broek an had, nou toen smeerden z'm natuurlijk in allerijl.

WED. HARDENDOP.

Dat's niet gezegd! - dat's nog niet gezegd! - nog lang niet gezegd!

ANTJE

(op).

Mevrouw, hier ben de koekjes!

WED. HARDENDOP

(droevig).

Goe, Antje, geef maar hier. Jammer dat 't te laat

is... Hè, bitterkoekjes? had nou allerhande genomen. - Dat scheelt de helft.

ANTJE.

En hier is 'n briefje, dat de jongen van 't hotel bracht.

(af).

KOEN.

Daar heb je 't al!

WED. HARDENDOP

(lezend en zuchtend).

Ja, hoor! - 't is mis... Ze doen 't niet.

KOEN.

't Is uw eigen schuld.

LOES.

Moe! - Zeg 'es - is 't heusch waar? Heeft Ys geen broek an?

(proestend).

Wat heeft hij eigenlijk onder die paletto?

WED. HARDENDOP

(verontwaardigd).

Heel net ondergoed - heel net en fatsoenlijk... best keper. - Bets en ik hebben 't zelf gemaakt.

KOEN.

Neen maar! wat zeg jij nou, Kris, jij bent nou

medicus. - In ernst, is die man nou bij z'n verstand of niet? - Zou jij zoo iemand toerekenbaar verklaren?

KRIS

(gewichtig).

Nou! om te zien dat het in z'n cranium niet pluis is, daar hoef je geen medicus voor te zijn. Hoe ik 't precies zou diagnostiseeren, dat weet ik nog niet. Chronische zwaarmoedigheid, lypemanie zou ik zeggen. Heeft-ie wel eens hallucinaties?

WED. HARDENDOP.

Wat zijn dat voor dingen?

KRIS.

Of-ie stemmen hoort of vizioenen ziet, menschen en dingen, die er niet zijn?

WED. HARDENDOP.

Ja, dat zou ik denken. Als ie alleen is, praat-ie altijd. En wat er dan uitkomt, daar sta je versteld van, dan heeft-ie tegen die, dan tegen die...

KRIS.

Jawel, dat zijn hallucinaties.

KOEN.

Maar dan kan zoo iemand toch niet hier blijven! - Het mag niet eens.

WED. HARDENDOP.

Och kom, der is me nooit iets van gezegd. En ze kennen 'm ommers allemaal hier in 't dorp.

KRIS.

Kunt u me niet eens laten luisteren, moe, als ie weer zoo alleen aan 't redeneeren is. Dan kan ik misschien 'n diagnose maken.

WED. HARDENDOP.

Och ja, hij praat meestal als-ie alleen is.

KRIS.

Kan ik me op z'n kamer verstoppen.

BETS.

Nee, jongen, daar is geen ruimte.

KOEN.

Laat 'm hier komen, dan gaan we de kamer uit.

KRIS.

En ik achter 't gordijn....

LOES.

Hè ja! dat 's leuk! - dat 's ééinig - mag ik ook blijven, moe? - mag ik ook achter 't gordijn?

KOEN.

Jij met Kris achter 't gordijn? - jawel, dat kun je denken.

KRIS.

Vertrouw je me niet? - ik zal me erg netjes houden, hoor! Bets vindt 't wel goed, niet Bets?

BETS.

Jou vertrouw ik wel, maar Loes niet.

LOES.

Hè Bets, hoe *schandàlig!!!* Je bent een leelijk nest. Nou, maar ik blijf tòch!

KOEN.

Daar is ommers nòg 'n gordijn! ga jij dan dáár.

LOES

(kruipt achter 't gordijn).

Goed! - Kiekeboe! - jij daar en ik hier. Allo Kris, op je post - hoe krijgen we 'm nou hier.

WED. HARDENDOP.

Wel da's eenvoudig, ik zal hem vragen anthraciet

uit het schuurtje te halen voor den vulkachel. Dat is-ie gewend, dat doet-ie altijd.

KOEN.

Goed dan gaan Bets en ik even uit.

WED. HARDENDOP.

En ik boven naar Lize.

(Wed. Hardenaop, Koen en Bets af. Loes en Kris elk achter 'n gordijn. Loes gichelend achter 't gordijn).

LOES.

O, jemie! - als ik me nou maar goed kan houden.

KRIS

(streng).

Nee hoor! as je staat te gichelen moet je weg. Ik moet er 't mijne van hebben. Ssstt!!

(Als ze eenigen tijd gestaan hebben, gaat langzaam de deur open en IJsbrand wordt zichtbaar, een emmer met kolen dragend. Zoodra hij zichtbaar wordt, begint zachtjens, hiel zachtjens, als uit de verte, de muziek te spelen. Deze muziek wordt gaandeweg iets sterker, en het is of IJsbrand haar hoort, - hij zet de emmer bij de kachel neer - knielt langzaam op een knie, en schijnt in smartelijke verrukking te luisteren. Hij prevelt, eerst onhoorbaar, langzamerhand duidelijker. In dezelfde mate als zijn woorden verstaanbaar worden, wordt de muziek weer zwakker en zwakker, zoodat, als hij vol en krachtig spreekt, de muziek geheel stil is.)

IJSBRAND.*(fluisterend)*

Wie is 't? - Wie is 't? - Wie spreekt?

Ja! - O ja! ik hoor het! - ik hoor!

(langzamerhand luider)

O ja! - O ja! ga voort!....

Ga voort! - O heerlijk geluid! - nog meer!....

Liefste! - ben jij het? - Diótíma!! -

Diotíma! - Diótíma! - Diótíma! -

O sprak je nog maar! - sprak je nog maar anders!

Sprak je als menschen spreken! - zooals je eens gesproken hebt!

(de muziek wordt zachter en zachter.)

Ga je weg? - O ga nog niet heen! - ga nog niet heen!

Ik ben hier zoo eenzaam! - zoo eenzaam! - zoo eenzaam!

Wat voor wezens zijn het om me? - Ik ken ze niet.

Toen je stem er nog was, liefste, in deze lucht!

Toen wij nog één lucht ademden -

Toen deze oogen nog het licht dronken uit de jouwe,

Toen wij nog in één sfeer leefden....
en wij samen de taal van zon en aarde verstonden
en het zingen van de vogels,
Toen had ik geduld en vrede met Gods wreedheid,
Toen kon ik ze verdragen die mijn medemenschen heeten.
Maar o! toen de scheidsmuur rees!
O toen de zware, zwarte deur toesloeg! O mijn God!
Toen zijn ze mij gaan martelen, martelen!
Want een onbegrepen mensch is een naakte worm op gloeiende sintels.
Diotíma! - Diotíma! - Diotíma!
Zooals de zegening was, - zoo is nu de folter.
Waarom worden we gelokt met zooveel zaligheid.
in valkuilen met zulke scherpe pennen?
Waarom lijden we zóózeer zonder te begrijpen?
Wat nut hebben toch onze pijnen?
Alle dieren hebben hunne maats, alle planten hebben huns gelijken.
Maar ik ben eenzaam, eenzaam op aarde....
De tijger heeft zijn wijfje tot teederheid

maar al wat mij gelijkt is mijn vijand.
Wat zijn dit voor wezens, die menschen heeten?
Ze schijnen gevormd als ik, ze hebben ooren, mond en oogen.
Maar wat ze hooren versta ik niet, wat ze zien, zie ik niet,
en hun praten is mij of kippen kakelen en schapen blaten
neen, nog lediger en leelijker is het..
en mijn wereld vertrappen ze als een koe de bloemen.
Kon ik hen maar haten en als mijn prooi nemen
Zooals de wolven elkaar opvreten, in hongerstijd,
Maar met pijnlijke banden ben ik aan hen vast -
Als afgestorven lidmaten hangen ze aan mijn lijf..
Als stinkende, rottende maar nog gevoelige lidmaten -
en hun afsnijden beteekent de dood.
O dood! dood! - die zou het leven voor me zijn!
Het leven dat jij leeft - jij, Diotíma!
Eénige die geleefd en gevoeld heb als ik..
Eénige die warmte gaf in de ijzige menschheid,
Eénige die meelachte met boomen en wolken

in deze doode, stomme, blinde menschen-wereld -
die als ijspegels hangt aan de bloeiende aarde.
Maar dood mag niet, - jij nam hem, Diótima,
maar verbood het mij - waarom? waarom?
Waarom moet ik beter en getrouwer zijn dan jij?
Waarom moet ik nutteloos tot het eind toe jammeren?
Hoe kan God met zijn ijdelen jammer gediend zijn?
Al wat ik zeg is toch immers machteloos?
de ijspegels smelten niet voor mijn heeten adem -
al schrei ik vuur, geen enkele verweekt.
Vreeselijk is het leven van den onbegrepene.
De kou brandt hem en de hitte bevriest hem,
Wie hem wil streelen, scheurt zijn huid open
Wie hem te drinken geeft, verschroeit zijn keel.
Hij wordt gesmaad om zijne deugden, geprezen om zijne schande,
Uit hulpvaardigheid verbrandt men zijn huis,
uit vriendelijkheid vergiftigt men zijn eten
uit gediensstige liefde verworpt men zijne kinderen!
Zijn kinderen van schoonheid...

Moeder aarde! - waarom baar je zulke wezens....
 die verlaten blijven middenin 't gedrang?....
 die verkleumen in het schoone zonnige aardeleven,
 die dagelijks duizend dooden moeten sterven,
 en toch niet mogen sterven, trouw op hun post.

Welke toekomst kondigen wij eenzamen aan?
 Welk heil bereiden wij vóór, wij, Diotima -
 die de zaligheid zagen - maar niet mogen meedeelen
 en in stillen jammer ten ondergaan?
 O wij eenzamen! - eenzamen! - eenzamen! -
 Brandenden zonder licht! - martelaars zonder glorie!
 Gefolterden zonder haat - zonder weten waarom?
 Waarom? - Waarom? - Diotima!

*(hij spreekt zachter en zachter, snikt in beide handen, prevelt onverstaanbaar... gaat
 hoofdschuddend zachtjens heen. Als hij weg is, komen eerst Loes, dan Kris behoedzaam te
 voorschijn. Ze kijken elkaar veelbetekenend aan maar ernstig, zonder spot, eer meewarig.)*

LOES

(op haar voorhoofd wijzend).

Nou, stapel hoor!

KRIS

(ernstig knikkend).

En hoe!

Gordijn.

Tweede bedrijf.

Het tuintje van Wed. Hardendops huis. Op den achtergrond een hek, met toegang. Links de veranda, met tafel en stoelen. IJsbrand ligt te wieden in een bloemperk. Lize, een tener bleek meisje, wat hoog in de schouders, met los krulhaar en een zacht, hoog stemmetje, staat bij hem te kijken. Vredige muziek, zacht-weemoedig. Zij spreekt met een zangerig haaltje in elken zin, een zacht, schel stemmetje.

LIZE.

Wat doe je, IJs?

IJSBRAND.

Wieden, Lize.

LIZE.

Wied je moeders bloemen?

IJSBRAND.

Ja, Lize.

LIZE.

Waarom haal je nou die er uit, en laat je die staan?

IJSBRAND.

Wat mooie bloemen worden, laat ik leven, wat geen mooie bloemen worden, haal ik er uit.

LIZE.

Waarom maggen géén-mooie bloemen niet leven, IJs?

IJSBRAND.

Omdat er anders geen plaats is voor de mooien, Lize.

LIZE.

Waarom maggen alleen de mooien plaats hebben, IJs?

IJSBRAND.

Dat wil moeder zoo, Lize.

(een pauze).

LIZE.

Hoe oud zijn bloemen, IJs?

IJSBRAND.

Heel, heel oud. Veel ouder dan menschen.

LIZE.

En wanneer hebben ze bedacht mooi te willen worden?

IJSBRAND.

Dat bedenken ze altijd door.

LIZE.

Worden ze dan als maar mooier?

IJSBRAND.

Als ze maar kunnen, ja!

LIZE.

En wie bedenkt het eerst wat mooiers?

IJSBRAND.

O, heel veel tegelijk. - Zoodra ze maar kunnen.

LIZE.

Waarmee denken bloemen, IJs?

IJSBRAND.

Net als wij, met wat je niet zien kunt, Lize.

LIZE.

Ben je klaar?

IJSBRAND.

Neen, nou ga ik aan dat volgende.

LIZE.

Wil je daar nou eens laten staan, wat leelijke bloemen worden, en doodmaken wat mooie bloemen worden?

IJSBRAND.

Neen, Lize.

LIZE.

Waarom niet, IJs?

IJSBRAND.

Omdat moeder boos zou worden.

LIZE.

Ben je daar bang voor?

IJSBRAND.

Ja.

LIZE.

En als ik nou eens boos word, als je doodmaakt wat leelijke bloemen motte worden?

IJSBRAND.

Voor jou ben ik niet bang Lize.

LIZE.

Waarom ben je bang voor moeder, IJs? en voor mij niet?

IJSBRAND.

Omdat moeder mij pijn doet en jij niet.

LIZE.

Slaat moeder je?

IJSBRAND.

Neen, Lize.

LIZE.

Hoe doet moeder je dan pijn, IJs?

IJSBRAND.

Met denken.

LIZE.

En als ik denk, doet dat je dan geen pijn?

IJSBRAND.

Neen, dat vind ik prettig.

(Zij gaan hand in hand wat verder in den tuin van 't tooneel af. De muziek die door 't voorgaande tooneeltje af en toe zacht hoorbaar is geweest, wordt scherp afgebroken door de harde stem van Wed. Hardendop.)

WED. HARDENDOP

(uit huis in de veranda komend).

Hè, wat 'n salige dag! - Kompleet zomer en dat in Mei. - Bets! - Loes! kom jullie buiten? - breng de maasboel meer mee, dan zitten we hier - zomertje spelen - salig!!!

(Bets en Loes met een mand kousen. Ze gaan om 't tafeltje zitten.)

BETS.

Nou, Loes, nou doe jij ook er es mee, hoor! - Daar heb je 'n paar flinke kapotte kousen van Koen, - allo! meid, en netjes! asjeblijft.

WED. HARDENDOP.

Kàn ze wel eens mazen?

LOES.

Hè moe, voor wat 'n nuf zie je me an! geef maar hier.

(Ze gaan alle drie mazen).

WED. HARDENDOP.

Nou, 't zal mijn toch benieuwen of de jongens wat vinden.

BETS.

Kris zei dat hij al zoo goed as klaar was, bij Krijnen op Hoog-erf.

WED. HARDENDOP.

Hoog-erf, waar is dat?

LOES.

Weet u dat niet? - Heel op de hei, bij de schietbanen, - zoo'n eenzaam, wit huisje.

WED. HARDENDOP.

Gunst, dáár? - Dat 's een heel end.

BETS.

't Zal wel twee uur lopen zijn.

LOES.

Twee?... wel drie.

WED. HARDENDOP.

Ze kunnen nou wel zoo wat terug zijn.

BETS

(naar den weg kijkena en wenkend).

Ik zie ze al! - Daar komen ze aan!

LOES

(haar maaswerk neergooiend loopt het hek uit).

Hoera!!

WED. HARDENDOP

(hoofdschuddend).

Dat's ook kwikzilver. Zoo zullen de kousen wel heel komen.

KRIS en LOES

(aan aen arm van Koen).

Nou hoor! - best geslaagd. - Een gulden per dag!

WED. HARDENDOP.

Wel! Wel! - dat's goed.... En wáár nou?

KOEN.

Op Hoog-erf - erg best - beste, zindelijke mensen, die Krijnens.

WED. HARDENDOP.

Eén gulden? - met alles er bij....?

KRIS.

Vuur, licht, bewassing.... de heele rommel. -

KOEN.

Alleen geen kleeren lappen, daar dee de boerin niet an.

WED. HARDENDOP.

Nou!.... daar zullen wij dan wel voor zorgen. Wat jij, Betsy?

BETS.

Ja, moe.

WED. HARDENDOP.

Wel! Wel!.... wat ben ik blij! - kinderen! wat ben ik blij. - Die ééne gulden zullen we dan met z'n allen wel bij elkaar brengen, niet?

KOEN.

Van mij heb je 'n kwartje.

KRIS.

Van mij ook voorloopig.

WED. HARDENDOP.

Mooi! - beste jongens!!! en dan een paar pensioengasten van vier gulden hier - dan komen we al 'n eind in de richting, dunkt me. - En hoe moet ie er nou heen, en wanneer?

KOEN.

Dadelijk!.... geen gras over laten groeien.... We hebben 't rijtuig al besteld.

WED. HARDENDOP.

Wat zeg je? - zoo illico? - En wie zal 't em nou zegge? - Als-ie er eens niet wil?

BETS.

O, dat zal ie zeker wel willen. Waarom niet? Zal ik hem even roepen?

KRIS.

Ja, goed Bets, roep jij hem maar even. Ik zal 't hem wel zeggen.

(Bets in den tuin.)

EEN KOETSIER

(dik en hoog-blauw-rood, komt voor het hek, schorre stem).

Mevrouw, daar was ik met de viezelant - za'k hier voor 't hekkie rijden?

WED. HARDENDOP

(opvliegend).

Gunst nee! man - niet hier voor 't hek. Dat geeft maar zoo'n bekijk, blijf maar om de hoek van de laan staan. Dan komen de heeren wel.

KOETSIER.

Bestig - Mevrouw!

(af)

(Bets, IJsbrand met Lize.)

WED. HARDENDOP.

Kom eens hier, IJs, we hebben een plannetje met je, jongen! Iets heel aardigs. Daar zal je wel idee in hebben.

IJSBRAND

(ziet haar wat argwanend aan, Lize aan z'n arm.

KRIS.

't Zit namelijk zóó, IJs. Moe wou hier pension gaan houen, en nou zit ze wat met de ruimte. En ook, vreemde mensen, die schrikken een beetje van je rare toilet. Die begrijpen die monniken-preferenties

van je niet. Nou hebben we een aardig kamertje voor je gevonden bij boer Krijnen, op Hoog-erf op de hei. Goeie mensen, en 't is er erg stil en eenzaam. Nou? dat zal je wel lijken, niet? wij betalen je kostgeld.

IJSBRAND

(verheugd opziend).

Goed! - goed! - goed! - Ik ga graag! - Dat is minnelijk bedacht! - minnelijk!

WED. HARDENDOP

(met innige voldoening).

Mooi!! - Mooi!! - dan zijn we allemaal content.

IJSBRAND.

Zal ik nu dadelijk gaan? - Wie zegt me den weg?

KRIS.

Ik ga mee. We zullen rijden. 't Is te ver om te loopen.

LIZE.

Mag ik ook mee rijden, moe? Hé ja, toe! Mag ik Oom IJs brengen? Hé ja, Moe?

WED. HARDENDOP.

Goed, Kindje - j i j mag mee rijden. - Jij mag Oom IJs brengen, hoor! - Bets haal eens gauw het

taschje van IJs' kamer. Ik had alles al ingepakt. We zullen voor alles zorgen, hoor!
Je boeken komen ook, met de vrachtrijder.

(Bets af.)

IJSBRAND.

Mag Lize mij bezoeken?

WED. HARDENDOP.

Zeker! - Zeker! - niet te vaak want 't kind kan zoover niet loopen en uit rijen gaan
we niet elken dag. Maar misschien neemt de boer haar wel eens mee, of de
vrachtrijder, of 't rijtuig van Adelberg, die woont daar ommers in de buurt.

KRIS.

Kom IJs, dan maar in eens, jongen! - zoen ze nou allemaal maar goeien dag.

LOES.

O Heer! - IJs en zoenen! - dat 's twee!

IJSBRAND

(Wed. H.'s hand drukkend).

Dank! - Dank! - Dank! -

Ik ben ondankbaar geweest! - Vergeef me!

Ik heb te slecht gedacht! - Vergeef me!

WED. HARDENDOP.

Kom! - jongen - ben je mal! - Niks te vergeven! - 't Is alles best, hoor! - Als je 't maar naar je zin hebt, dan ben ik al tevreden. - Hier, Lies, neem je sjaaltje mee, kind, 't is wel warm, maar 't is toch nog maar April - en 't weer slaat zoo gauw om. - Nou, atjuu dan, - hè je daar 't taschje Bets? - Dag Kris, dag Lies, rij plezierig - en niet te lang uitblijven - denk dat 't rijtuig geld kost.... Dag IJs! dag jongen... 't ga je goed!... 't ga je goed, hoor! - en beterschap! Hier! nog een paar sinaasappelen voor onderweg! Kris zul je de achterweg rijden - 't geeft zoo gauw praatjes op zoo'n klein dorp.... Daaaag!!!!

(IJsbrand, Kris en Lize af, door de anderen aan 't hek langdurig nagewuifd. Als ze weg zijn, uitbundige teekenen van vroolijkheid van Koen, Bets, Loes en Wed. Hardendop).

KOEN.

Dat 's coulant gegaan, wat?

WED. HARDENDOP.

Boven bidden en denken! Dat heb jelui hem netjes geleverd.... Hèèè!!! Wat 'n pak van m'n hart!

LOES.

Hoezee! - - - dat ruimt op. - Nu zal 't hier goddank! wat plezieriger worden... zoo'n akelig sombere izegrim in huis, daar zou je naar van worden.

BETS.

Wat nam-ie 't goeyig, hè?

WED. HARDENDOP.

Ja, je zou verentig denken, dat we 't voor zijn plezier bedacht hadden, Bets! Ga eens gauw een kopje koffie zetten! - dat zal smaken... 'n lekker koppie leut! Wat jullie?

Terwijl de familie weer om 't tafeltje gaat zitten, moeder weer mazend, Koen en Loes vriend en gekheid makend, en Bets koffie zet, komt de Notaris Pampel, deftig in 't zwart, het hek binnen. Als men hem ziet, eenige consternatie.)

WED. HARDENDOP.

Heere grut, wie hebben we daar? - Notaris Pampel?... zoowaar! - wat komt die doen? - 'n Visite? - Ik ken de man amper! Bets gauw de maasboel weg! - Gunst, en ik zie er uit!

BETS.

Kom! u ziet er heel knap uit.

WED. HARDENDOP.

Ja, maar had ik dat geweten!.... zou ik nog gauw m'n andere japon....

LOES.

Wel nee, moe!

WED. HARDENDOP.

Geef nog es gauw 'n stoel.... Maak 's wat plaats.... Wel, Notaris, hoe komt u ons zoo eens bezoeken? Dat's heel vriendelijk. - Wat 'n salige dag, vint u niet?

NOTARIS.

(Wel ernstig en deftig, maar niet overdreven. Een tamelijk-jong man, flink en beleefd.)

Mevrouw de Wed. Hardendop, niet waar? Hoe vaart u? - Ja heerlijk weer. - We hebben nog niet het genoegen gehad kennis te maken.

WED. HARDENDOP.

Nee, Meneer de Notaris, dat's gelukkig nog niet

noodig geweest.... of gelukkig, zeg ik daar zoo, - dat kan ook ongelukkig zijn.... neem u me niet kwalijk.... ik zeg 't wat raar misschien.... dat's van de verrassing.... u begrijpt me wel....

(voorstellend)

m'n kinderen, dochter, zoon.... en verloofde.

NOTARIS.

Zeer aangenaam. - Ik hoop dat we alleen aangename relaties zullen hebben.

WED. HARDENDOP.

Juist! Juist! dat bedoelde ik, ziet u, notaris.... dan denk je zoo aan testamenten.... gaat u toch zitten

NOTARIS.

Nu, testamenten zijn niet a l t i j d onaangename dingen Dat hangt er van af.

WED. HARDENDOP.

Ja net!.... dat hangt er van af.... of ze van jezelf zijn.... of van je erftante, ha! ha! ha!
- kan ik dienen met 'n kop koffie?.... Bets!....

NOTARIS.

Dank u. - Als ik vragen mag, zijn dit al uw huisgenooten?

WED. HARDENDOP

(onthutst).

Ja!.... Neen!.... dat is te zeggen.... U bedoelt toch niet?... Er is nog Antje, de meid.

NOTARIS.

Nee... ik bedoel huisgenooten, geen dienstboden. Volgens 't bevolkingsregister woont er nòg iemand bij u in. 'n Zekere Mijnheer de Raaf.

WED. HARDENDOP.

(verlegen naar de anderen ziend.)

Gunst, ja! - maar die... Bedoelt u IJsbrand?

NOTARIS

(in zijn stukken ziend.)

Juist, IJsbrand de Raaf, zonder beroep.

WED. HARDENDOP.

Ja, die heeft hier wel ingewoond... maar... die is juist vandaag... Als u me niet kwalijk neemt, wat is er met hem? - Toch geen kwaad, hoop ik?

NOTARIS.

In 't geheel niet, Mevrouw, volstrekt niet. Maak u niet nerveus.

WED. HARDENDOP.

Ziet u... ik vraag dat zoo... Want 't is 'n neef van me, die 'n beetje

(met gebaar)

niet heel goed is. 'n Beetje zonderling. En nou zeggen ze me wel eens, dat dat eigenlijk niet mocht.

NOTARIS.

Niet mocht?

KOEN.

Mama bedoelt dat hij hier als zelfstandig mensch inwoonde. Zonder toezicht of curateele.

NOTARIS.

A zoo! dus er was geen curateele? Ik wist wel dat uw neef niet geheel normaal was. Maar omtrent z'n positie was ik niet voldoende ingelicht. Dus uw neef was vrij man.

WED. HARDENDOP.

Zeker, mijnheer! - Vrij man. Niemand had ooit overlast van hem.

NOTARIS.

Was hij dan niet katholiek? Geestelijke, of broeder van een of andere orde?

WED. HARDENDOP.

Nee! meneer, - dat rare kostuum was maar zoo'n zonderling idee van hem... ziet u: 'n ongelukkige liefde. Maar als u me m'n nieuwsgierigheid niet kwalijk neemt - wat is er nou eigenlijk met hem?

NOTARIS.

Z'n vader is overleden, Mevrouw. - U wist toch dat hij een vader in Amerika had.

WED. HARDENDOP.

Zeker! - mijn moeders zusters man! Zeker! Is die dood? - U meent het niet. Wel! Wel! dat 's droevig. Treurig! erg treurig!

KOEN.

Och, ik denk dat IJsbrand het zich niet erg zal

aantrekken. Ze hebben bijna altijd in onmin geleefd, en elkaar in geen twintig jaar gezien of geschreven.

NOTARIS.

Was het u ook onbekend, dat die vader 'n vermogend man was?

KOEN

(opschrikkend).

Bliksems!!!

WED. HARDENDOP.

'n Vermogend man? - en hij was straat-arm toen hij wegging.

NOTARIS.

Ja, dat kan daarom wel... Er zijn wel meer mensen in Amerika rijk geworden...

KOEN.

Rijk?... Wat noemt u rijk?

NOTARIS

(in zijn stukken ziend).

Rijk... Nu ja... rijk volgens Hollandsche begrippen... Voor Amerika zegt het nog niet veel... Bovendien, hij is hertrouwd en heeft, ik meen, vijf kinderen uit zijn tweede huwelijk...

KOEN

(teleurgesteld).

O ho!

NOTARIS.

Maar ondanks dat, heb ik bericht ontvangen, dat voor het eenige kind uit zijn eerste huwelijk, dat is dus uw neef IJsbrand de Raaf, een tamelijk aanzienlijke som beschikbaar komt.

KOEN.

Wat noemt u tamelijk aanzienlijk?

NOTARIS.

Ja, het juiste bedrag kan ik nog niet opgeven, ep komt wellicht nog iets bij, en verschillende kosten gaan er af... maar het laagste cijfer schat ik op tachtig duizend Dollar Amerikaansch geld.

WED. HARDENDOP.

Tachtig duizend Dollar!... dat is... dat is...

KOEN.

Dat is ongeveer twee ton, moe!

WED. HARDENDOP.

God bewaar me! - Kinderen! - Koen! - Bets!... Kris!... Twee ton!... Allemachtig!

KOEN

(zeer geagiteerd, half binnensmonds, heen en weer loopend.

't Jeezen Kristes!... Dat's 'n ding!... Allemachtig!

WED. HARDENDOP

(eveneens geagiteerd).

Wat moet er nou?.... Wat moet er nou?

NOTARIS

(zeer kalm).

Waar is uw neef?

WED. HARDENDOP.

Ja, goeie God! Meneer de Notaris. Dat 's nou juist het gekke. We hebben hem net uitbested. Bij Krijnen op 't Hoog-erf.

NOTARIS.

Uitbested, zegt u? En heeft u zoo iets als een procuratie....

WED. HARDENDOP.

Wat's dat nou weer? Heb jij die, Koen?

KOEN.

God, meneer, de man heeft nooit een cent in de wereld bezeten.... Wie denkt er nou ook....

NOTARIS.

Dus er is geen curatee, geen procuratie, geen volmacht.... Ja, dan moet ik uw neef zelf hebben.

WED. HARDENDOP.

Maar notaris, hij is heusch niet goed!

KOEN.

De man is gek, meneer, zoo vast als wat.

NOTARIS.

Ja, dat blijft u nu te zeggen. Maar heeft u daar een geneeskundige verklaring van?

WED. HARDENDOP.

De geliefde van m'n dochter, meneer!.... die rijdt nu met 'm mee.... die heeft hem onderzocht....

NOTARIS.

Is de geliefde van uw dochter arts? En specialiteit voor zielsziekten, Mevrouw?

WED. HARDENDOP.

Nee.... hij doet semi - in Mei....

NOTARIS

(wat streng).

U moet me niet kwalijk nemen, mevrouw, maar

een notaris is een openbaar ambtenaar en verplicht zaken stipt zakelijk en naar de wet te behandelen. Als een onderonsje kan ik zoo'n geval niet beschouwen. Er zit niets anders op, dan dat ik uw neef zelf spreek. Waar is zijn adres?

WED. HARDENDOP

(zeer nerveus).

Och Heere!.... maar heusch, u schiet niet met hem op.... u komt niets verder.

NOTARIS

(streng).

Wáár is zijn adres, Mevrouw?

WED. HARDENDOP.

Ja, gunst! hij is er nog niet eens.... hij is pas onderweg... Dan moeten we hem in vredesnaam maar weer terug laten komen.... Wat dunkt je, Koen?

KOEN.

Beslist! en dadelijk ook! - hij moet hier weer in huis!... Ik ga ze subiet achterna.... op de fiets.

LOES.

Hè Koen... zul je niet te woest rijden....

KOEN.

Ik heb ze dadelijk... die knol loopt zoo hard niet... ik rijd 't voetpad... dat kort af...
dag notaris... tot straks!...

(Men ziet haastig zijn fiets halen, zijn broek-veeren vastmaken, en het hek uitgaan. Loes doet hem uitgeleide en kijkt hem na aan 't hek.)

WED. HARDENDOP.

Och! - och! - wat 'n geschiedenis... Wie had dat gedacht! - Wat kan er toch in één
dag 'n boel veranderen!

NOTARIS.

Vertelt u mij eens, Mevrouw, hoe lang was uw neef al bij u aan huis? U weet ik ben
hier nog niet zoo lang gevestigd, toen ik kwam was hij er al.

WED. HARDENDOP.

In October wordt het twee jaar.

NOTARIS.

En is het al dien tijd nooit noodig geweest, dat u voor hem optrad, in geldzaken of
familie-zaken?

WED. HARDENDOP.

Och, Meneer, - toen ik hem bij me nam..., had

hij kind noch kraai, en geen rooie cent... Anders had ik 't heusch niet gedaan.... 't Was pure menschlievendheid.

NOTARIS.

Erg goedhartig van u, erg goedhartig. En op zulk een... ontkenning schijnt u in 't geheel niet gerekend te hebben

(glimlachend.)

WED. HARDENDOP.

Geen haar op mijn hoofd, notaris, geen haar op m'n hoofd. - Is 't nou waar of niet, kinderen, is 't waar of niet? - Nooit zijn we ook maar zie-zóóveel op ons voordeel bedacht geweest, nooit. - Is 't waar of niet, Bets? - We hebben er dikwijls krap genoeg vóór gestaan.... 'n notaris, niewaar! die mag je zoo iets wel zeggen. Maar zoo'n berekening, die was vèr van me, vèr, meneer Pampel.

NOTARIS.

Ja! Ja! - dat's duidelijk... anders had u allicht beter maatregelen genomen.

WED. HARDENDOP.

Ja, goeie grut! - wie denkt dáár nou an!... 't Is altijd armoed geweest bij de Raaf, bij hem, bij z'n vader... nee! wáár ik al over dacht... dat was al mee 't allerlaatste... Anders had ik hem toch zeker mijn huis niet uit laten gaan.

NOTARIS.

Hij wandelde vrij rond, niet waar? Ik kwam hem ten minste wel eens alleen tegen.

WED. HARDENDOP.

Och Heer, waarom niet? Hij ging niet graag uit. Als hij in den tuin werkte, was hij tevreden. Voor de rest zat hij op z'n kamertje. Maar ze kenden hem hier, - zooals 't in een klein dorp gaat. En hij deed niemand last.

NOTARIS.

Ik hield hem eerst voor 'n monnik.

WED. HARDENDOP.

Ja, dat doen de meesten. Dat's nog maar gelukkig. -

Ze vroegen dikwijls waarom hij niet in een klooster ging. Maar daar wou hij nooit van weten.

NOTARIS.

Maar 't is geen monnikskleed, dat hij aan had, toen ik hem tegenkwam. 't Is een Oostersch kostuum, naar 't mij voorkwam, Arabisch of Indisch of Japansch. En z'n gordel is van zij. Die dragen de monniken niet.

BETS.

Hé moe, weet u wat ik denk?... Die Mevrouw, waar hij zoo ongelukkig op verliefd was...

WED. HARDENDOP

(tot den Notaris).

't Mensch het zich om hem verdaan, moet u weten...

BETS.

Dat die hem dat goed gegeven heeft. Die reisde ommers zooveel.

WED. HARDENDOP.

Dáár heb je 't! - Je bent toch 'n pientere Bets! - Ja, as 't om de liefde gaat, dan zijn die jonge meissies bij de hand genoeg, wat zegt u, notaris.

NOTARIS.

Nu, ik hoop maar dat alles naar genoegen geschikt wordt...

WED. HARDENDOP.

Maar daar is toch geen kwestie van? Dat moet toch ommers geschikt worden? God! God! kinderen wat 'n uitkomst! Wat 'n uitkomst!... En voor Koen!... èn voor jelui meissies! - Nou hoeven we de trouwerij dan niet af te schrijven!...

NOTARIS.

Ja! Ja! ho! eens even!.... wacht eens even! zóóver zijn we nog niet.

WED. HARDENDOP

(angstig).

Wat zegt u?

NOTARIS.

Vooreerst: wat scheelt de man?.... Is hij werkelijk ziek? Ontoerekenbaar?

WED. HARDENDOP.

Nou!.... me dunkt!

NOTARIS.

Dat moet de deskundige zeggen. En dan: kan hij niet beter worden?

WED. HARDENDOP

(perplex).

Beter worden!!! Ja, wat dan?

NOTARIS.

Wat dan?.... Wel dan krijgt hij zijn geld en gaat trouwen, of reizen of wat anders.

WED. HARDENDOP.

Trouwen? - reizen?.... en wij dan?

NOTARIS

(schouderophalend).

Ja! hij heeft er recht op. 't Zou zelfs kunnen zijn, dat er termen gevonden worden, om hem nu reeds zijn eigendom uit te betalen, als hij 't wenscht.

WED. HARDENDOP

(zeer verontwaardigd).

Maar u wilt toch niet zeggen, dat u nu zóó maar.... twee ton.... in de handen zou geven van 'n.... 'n.... enfin! 'n zonderling zullen we maar zeggen.

NOTARIS.

Mevrouw! - Ik moet me aan de wet houden. Er zijn wel meer rijke zonderlingen.

WED. HARDENDOP.

Maar dat zou schande wezen, vreeselijk.... God weet wat-ie er mee doet.... in 't water gooien.... of weggeven.... En dat waar anderen 't zoo best konden gebruiken.... Dat m a g toch niet! - Dat m o t toch verbooie zijn.

NOTARIS.

't Ja!.... Enfin, we zullen zien. 't Allerbeste zou zijn, dat u van hem gedaan kreeg, dat hij u dadelijk een volmacht gaf, of dat hijzelf curateeale aanvraagt.... dan is alles in der minne opgelost.

LOES

(wuivend).

Daar komt Koen weer an!.... Dat 's kwiek!.... 't Is toch een leuke jongen! eenig!

KOEN

(van de fiets springend).

'k Heb ze al weer, hoor!.... ze zijn alweer in aantocht. - Ze waren nog vlak bij huis....

WED. HARDENDOP.

Goddank!.... Dat's een rust!.... Dat heb je flink gedaan, Koen.

DE KOETSIER

(voor 't hek).

Daar wazze-me weer, mevrouw, mèt de viezelant.... zal ik maar voorrije?....

WED. HARDENDOP.

Nee!.... asjeblijft in de laan blijve.... laat ze maar uitstappe.... hier koetsier

(geeft een fooi).

Goed dat je niet harder gereetje heb.

KOETSIER.

Der was 'n mankementje aan 't paard, ziet u!

(IJsbrand en Lize, Kris achter hen aan. Koetsier blijft nieuwsgierig dralen. Antje komt even nieuwsgierig uit de keuken).

LIZE.

Hè moe! - waarom gaan we nou niet uit rije?

WED. HARDENDOP

(haar omhelzend).

Och, lieve kind!.... 't hoeft niet meer!.... we zijn rijk!.... 't is niet meer noodig! 't Is niet meer noodig!

LIZE.

Niet meer noodig, omdat we rijk zijn? Wat raar, moe?

KRIS.

Wat beduidt dat nou, Moe?.... wat is er nou weer gaande.

WED. HARDENDOP.

Och, Heere, Kris! - 'n geschiedenis!.... 'n geschiedenis!.... we motte kurateele hebben!.... hadde we maar kurateele gehad!.... Weet jij waar je die krijgen kan, Kris?

KRIS.

Curateele....?

WED. HARDENDOP.

Och Koen, vertel jij 't hem maar even!....

(Koen neemt Kris ter zijde en vertelt hem 't geval met levendige gebaren.

WED. HARDENDOP.

Hier is nou de bewuste, meneer de Notaris. - Hier, IJs, dat's de notaris, die komt een groot nieuwtje brengen. -

(tot de nieuwsgierige meid en de koetsier)

Nee! Ant! ga jij nou asjeblieft naar je keuken;.... Dag Koetsier, je kunt wel heengaan, hoor!

(Ant en Koetsier af.)

NOTARIS

(na IJsbrand een tijd lang te hebben gemonsterd.

Is u Meneer IJsbrand de Raaf?

IJSBRAND

(met zijne argwanende uitdrukking.)

Wie vraagt me? en waarom?

NOTARIS.

Mijn naam is P a m p e l, en ik ben notaris in deze gemeente, en ik heb een hoogst gewichtige tijding voor u.

IJSBRAND.

Hoogst gewichtig?... Hoogst gewichtig?

Heb je vernomen waarom eenzamen lijden?

Is de dag aangekondigd, wanneer menschen elkaar zullen verstaan?

Kun je me leeren, waarom liefde zoo smartelijk is?

Dat noem ik hoogst gewichtige tijdingen.

Kom nu niet met iets geringers, als je niet voor snoever wilt staan.

NOTARIS.

Ik kom u meedeelen, dat uw vader overleden is.

IJSBRAND.

Is dat al?

Had mij kunnen meedeelen, dat de man ooit waarlijk
geleefd heeft, eer hij stierf!
Dat zou ik nog gewichtig noemen.

WED. HARDENDOP

(met schouderophalen).

Nou ziet u et, meneer de notaris... nou hoort u 't toch zelf...

NOTARIS

(haar stilte wenkend).

Uw vader heeft u erfgenaam gemaakt van een tamelijk aanzienlijk fortuin.

IJSBRAND

(ziet hem en de anderen eenigen tijd aan, dan begint hij schamper en uitbundig te lachen).

Ha! ha! ha!... ha! ha! ha!
Dat is een kunststuk, man! mij zoo te laten lachen.
Zoo lachte ik niet in jaren! in jaren!
Jammer dat die eerste lach zoo afschuwelijk bitter smaakt.
Nu doe ik 't niet meer! Elk schreien is zoeter dan zulk lachen.
Was 't dáárom? - Was 't dáárom?... nu versta ik

Wat wanstaltige dieren zijn dat, die zich zoo bedriegelijk als menschen kunnen voordoen.
Demonen en spoken zijn het, die telkens van gedaante verwisselen.
Ik heb ze aangeraakt, toegesproken, dat is gevaarlijk.
Pas op voor de vertrouwelijkheid met spoken,
met demonen, met lemuren, met golims.

Pas op! - pas op!.... wie de gezondheid van zijn ziel liefheeft.

WED. HARDENDOP.

Nou hoort u het toch... notaris!... nou hoort u het toch...

NOTARIS

(haar stilte wenkend).

Sst! Mevrouw! - laat mij even aan 't woord! Meneer de Raaf! - ik spreek niet zulke hoogdravende taal als u. Ik moet zulke zaken practisch en nuchter behandelen. Ik maak uit uw houding op, dat die geldzaken u al zeer weinig gewichtig schijnen... u niet interesseeren...

(pauze, waarin IJsbrand zwijgt)

zou u dan maar niet het beste doen uw nicht of uw neef

hier een volmacht te geven, waardoor ik dat alles met haar of hem af kan doen, zonder u lastig te vallen?

(Een oogenblik van angstige stilte, waarin allen zeer gespannen toehooren.)

IJSBRAND

(na een pauze plotseling tot den notaris).

Wat is uw plicht?

NOTARIS

(langzaam en voorzichtig).

Mijn plicht is, te zorgen dat bezittingen in handen van hun rechtmatige eigenaars komen en blijven.

IJSBRAND.

Doe dan uw plicht.

(Gebaren van schrik en onrust onder de anderen).

NOTARIS.

Wil dat zeggen dat u er op staat zelf persoonlijk uw erfdeel van mij in ontvangst te nemen?

WED. HARDENDOP

(radeloos gebaar).

Maar, meneer de Notaris...

NOTARIS

(haar 't zwijgen opleggend).

Sst! - ik spreek met meneer de Raaf.

IJSBRAND.

Weet zelf wat uw plicht is en doe hem.

Mijn plicht behoeft mij niemand te zeggen als ik hem niet vraag.

NOTARIS.

Dus u wenscht uw rechten als erfgenaam zelf te handhaven en geen volmacht te geven?

IJSBRAND.

Ik heb gesproken.

(Hij wendt zich af, neemt een spade en gaat spitten, zonder verder eenig acht op de anderen te geven. Deze maken onderling gebaren, uitdrukkend: 'je ziet het, niets mee te beginnen.'

NOTARIS.

Mevrouw, het spijt me, maar ik zie werkelijk geen kans op 't oogenblik iets meer voor u te doen.

WED. HARDENDOP.

Maar, mijn God! meneer... Bets, neem jij Lies mee naar binnen!... u wilt toch niet...

(Lize met Bets af, de overigen in een kring om den notaris. IJsbrand spit rustig door).

KOEN.

U bent toch niet van plan het geld zoo maar te geven... U ziet nu toch zelf genoeg...

KRIS.

Hij is niet toerekenbaar... ik als medicus...

NOTARIS.

U houdt me ten goede als ik in deze zaak strikt correct meen te moeten handelen...
U is nog niet bevoegd, niet waar?... Welnu! dan is 't eenige wat overblijft een grondig
onderzoek van bevoegden...

KOEN.

En u zult daarop wachten? - U kunt nu toch wel inzien, dat het onverantwoordelijk
zou zijn het hem te geven. Is het geld al in 't land?

NOTARIS.

Het is op een bank, waar ik er dadelijk tot een zeker bedrag over zou kunnen
beschikken. Maar ik ben het met u eens, dat onder de gegeven omstandigheden eenig
uitstel gewettigd is.

KOEN.

Ja maar, ziet u, Notaris, de zaak is zóó, dat wij op 't oogenblik geducht in de klem
zitten... ik ben wat ongelukkig geweest met 'n kleine speculatie... enne...

deze verrassing zou nu juist... Elk uitstel kan noodlottig voor me zijn.

NOTARIS.

't Spijt me, meneer H a r d e n d o p , maar u voelt, ik moet nu eenmaal correct optreden... 't eenige wat ik u raad is, haast te maken met het onderzoek, en mij dan te waarschuwen. Ik zal wachten... laat zeggen... één week...

KOEN

(gesmoord met expressie van woede).

God-verdomme! - een week! - die beroerde idioot...

NOTARIS

(vertrekkend).

Mevrouw! Uw dienaar! - meneer Hardendop, jongelui!

(af).

WED. HARDENDOP.

Och! Och!... wat 'n ding! Wat 'n ding!

KOEN.

Dat heb je er nou van... Die beroerde halve gare! Godverdomme!

LOES.

Koentje! Koentje! Netjes blijven!

KOEN.

Ja maar 't is ook... God allemachtig!

WED. HARDENDOP.

Kom kinderen, laten we maar wat gaan eten... ga jelui mee!... IJs! kom je eten?

(IJs geeft geen teeken)

Ik moet je wel zeggen, dat ik het heel niet aardig van je vindt!... Is dat nou mijn belooning voor al mijn zorg? - 't Is 'n schande! Als 'n moeder heb ik voor je gezorgd! - als 'n moeder! - Schaam je, IJs!

KOEN.

Och, laat die lammeling toch.

(Ze gaan allen naar binnen. Als IJs eenigen tijd alleen is, laat hij een oogenblik z'n spade rusten, knielt er bij neer, en begint te snikken. Een zachte muziek heft aan, sterft weer weg.)

IJSBRAND.

O arme wereld God! O arme wereld-God! wat moet jij lijden.
Ik voel het in alle leden van mijne ziel.

Je baart, of je wordt geboren, zoo angstig en benauwd.

En alles voel ik, alles, in dit kleine wezentje.

Als een kerktoren, die op z'n spits staat, drukt je leed in mijn hart.

Is dit zegen? Is dit bevoorrechting, die vreeselijke gevoeligheid?

Zijn al die kwellingen uitdagingen, die mijn vreugde uit zijn schuilhoek zullen lokken?

Moet mijn ziel gehard worden als het gelaat van een bokser, door slagen en stompen?

Maar de aarde moest zich schamen voor zulk een vuns spinsel over haar gezicht.

Diotima... Dank voor je troost!

(Muziek komt en gaat).

Ik zal wel uithouden, de veer is nog niet verlamd, de grens is niet overschreden.

Eens springt ze terug, des te krachtiger.

Eens komt het vreugde-leger uit z'n tenten, wakker getergd. - Dan zullen we juichen... juichen...

Arme barende God dezer wereld! hoe lang nog in weeën?

Ik zal geduldig zijn... schreien is zoeter dan lachen, - nu heb ik geleerd.

(Terwijl hij wederom snikt op zijn spade gebogen, komt Lize uit het huis, loopt naar hem toe en legt haar hand op zijn schouder).

LIZE

(met haar hooge vraagstemmetje).

Ben je bedroefd?

IJSBRAND.

Ja, Lize, - en blij toe.

LIZE.

Waarom ben je bedroefd, IJs? Vind je 't hier niet prettig?

IJSBRAND.

Nee, Lize, gelukkig niet.

LIZE.

Had je liever uit rijden willen gaan net als ik?

IJSBRAND.

Ik was graag dáár geweest, waar het zoo eenzaam is en zoo ruim en mooi.

LIZE.

Willen we er dan toch maar heengaan, IJs?

IJSBRAND.

Daar heen gaan? - Het is vèr, Lize.

LIZE.

We kunnen langzaam lopen, en onderweg rusten.

IJSBRAND.

Maar het kost geld daar te wonen.

LIZE.

Moe zegt, dat we nou rijk zijn.

IJSBRAND.

Ik heb geen geld, Lize.

LIZE.

Ik wel, IJs, ik heb vier gulden. Willen we gaan?

IJSBRAND.

Ik weet den weg niet.

LIZE.

Ik wel, IJs, en we kunnen toch vragen. Ga je mee?

IJSBRAND

(opstaand).

Ik ga mee, Lize.

LIZE.

Dat is heerlijk, IJs. Ik zal je onderweg verhaaltjes

vertellen, en als ik erg moe word, zul je me dragen, niet IJs?

IJSBRAND.

Dat zal ik.

LIZE.

Daarvoor ben je sterk genoeg, niet IJs?

IJSBRAND.

Daarvoor ben ik sterk genoeg. En dragen maakt sterker.

LIZE.

Kom dan, zul je dan niet meer huilen?

(Ze gaan 't hek uit, hand in hand en wandelen rustig weg. Terwijl men nog Lize's hoge stemmetje hoort, valt het scherm langzaam).

Derde bedrijf.

't Zelfde tooneel als II. Als het scherm opgaat is er niemand op 't tooneel gedurende eenigen tijd. Men hoort binnen praten, lachen en gerammel van borden, glazen en messen. De koetsier komt het hek binnen en schelt aan de deur naast de veranda. Antje doet open, maar blijft binnen.

KOETSIER.

Is je volk thuis, Ant? ik ben daar met 'n vrachie. Visite voor jullie. Mensche van 't spoor. Ben ze an 't eten? Zoo. Nou, dan motte ze maar even wachten.

(Hij gaat naar 't hek. De Heer en Mevrouw Belmont van Hees komen langzaam aanstropelen).

Ze benne nog an 't eten, zeit de meid.

MEVROUW BELMONT VAN HEES.

Goed koetsier! - we kunnen zeker wel een oogenblikje in den tuin wachten.

KOETSIER.

Zal ik wachten, met de viezelant, Mevrouw?

MEVROUW BELMONT VAN HEES.

Ja, koetsier, je moet wachten. - We gaan waarschijnlijk dadelijk met nog een derde persoon terug. Weet je bijgeval ook of die nog hier in huis is? - Zoo'n beetje vreemd gekleed?

KOETSIER.

O! - meent - u d i e ! - O jée ja! - die is hier nog, hoor! - De zijen pater meent u zeker. - Jawel. - Zoo noemen ze hem hier in 't dorp. De zijen pater. Ja, die heb ik gister nog gerejen, in diezelfde viezelant. - Gaat die nou weer mee? Wel kom! dat's casueel!

MEVROUW BELMONT VAN HEES.

Goed, koetsier, wacht jij dan maar even.

WED. HARDENDOP

(met servet in de hand uit de veranda komend.)

Wel Heere nog toe!... Meneer en Mevrouw Belmont van Hees!... Zoowaar! - Wel Heere gunst... je zou zeggen!... Ik zei zoo tegen Bets... 't lijkt wel verentig of Meneer en Mevrouw Belmont van

Hees daar weer ankomen!... en jawel! hoor!... 't is zoo!... Hoe maakt u 't sints verleeje week? - 't Is kompleet zomer geworden. Zoo in eens, hè? Neemt u me niet kwalijk, we gaan zóó van tafel, - we zijn net klaar... Ik zal u maar niet vragen binnen te komen, bij die etensboel, en die etenslucht... dan is 't maar frisscher buiten... wat zegt u?...

MIJNHEER BELMONT VAN HEES

(zeer stroef).

We zullen met genoeg buiten blijven. Onze boodschap is maar zeer kort. Derangeer u niet! Derangeer u vóóral niet!

WED. HARDENDOP.

Maar u gaat toch even zitten, hier onder de veranda... zoo heerlijk luchtig en uit de wind... Kan ik u met iets dienen?... 'n sinaas-appel misschien... Bets! Kom 'ns kijken wie daar zijn... onze pension-gasten van verleeje week... Kijk eens of er nog wat op het schaalte is, van het toetje... of breng een paar sinaasappelen mee... Wel! Wel! hoe aardig.

MEVROUW BELMONT VAN HEES.

We zullen heusch niets gebruiken... Mevrouw!... U is heel vriendelijk... maar...

WED. HARDENDOP.

Kom!... Kom!... gaat u toch zitten... 'n glas wijn misschien? - Ja! ja!... we hebben vandaag de wijnkelder maar eens aangesproken... anders doen we dat zoo niet... maar vandaag, met de Zondag en het mooie weer... Bets! breng de wijn eens mee, kind! - en 'n paar glazen

(Bets op met wijn en sinaasappelen).

MIJNHEER BELMONT VAN HEES.

Neen, werkelijk niet... we zullen werkelijk niets gebruiken. We komen om een zaak die u misschien wel genoeg zal doen, en die heel gauw afgehandeld kan zijn

(ze gaan zitten).

WED. HARDENDOP.

Ik begrijp het al... U heeft u bedacht... U komt vragen of de kamers nog vrij zijn... nou, ik moet u zeggen, - 'n beetje te laat is veel te laat... Als u

't nou dadelijk gedaan had... maar der is al weer 'n heele boel gebeurd in die week... en...

MEVROUW BELMONT VAN HEES.

O neen, Mevrouw!... dáárvor komen we in de verste verte niet.

WED. HARDENDOP.

Zóó?... niet?... en waarvoor dan wèl, as ik vragen mag?

MIJNHEER BELMONT VAN HEES.

Dat zal ik u zeggen. We zijn vol bewondering voor de edelmoedige gastvrijheid die u zoolang heeft betoond jegens een familie-lid van ons.

WED. HARDENDOP

(begint argwanend te worden).

Wel zoo! - wel zoo!... en...

MIJNHEER BELMONT VAN HEES.

Maar we zijn na rijp beraad tot de overtuiging gekomen, dat we toch eigenlijk zoo'n opoffering niet langer van u mogen vergen.

WED. HARDENDOP

(met eenig sarkasme).

Och kom!... Wat u zegt?

MIJNHEER BELMONT VAN HEES.

Ja! ziet u, wij zijn gaan gevoelen dat het toch eigenlijk onze plicht is óók iets voor onzen bloedverwant te doen, vóóral omdat hij aan ons zooveel *n a d e r* is gepatenteerd. Hij is, zooals u verleden week terecht zei, onze germain neef.

WED. HARDENDOP

(sarkastisch).

Wel! Wel! Wel! Wel!

MIJNHEER BELMONT VAN HEES

(met nadruk).

Onze germain neef. Mevrouw! - de zoon van mijn zwager, van mijn vrouws eigen broer. - We komen u daarom voorstellen de taak van christelijke liefde en menschenmin, die u zoo edelmoedig op u heeft geladen, voor een tijd van u over te nemen. Ieder op zijn beurt, niet waar? zoo valt het dragen licht.

WED. HARDENDOP

(als voren).

Och!... Och!... hoe toesjant!... Hoor je 't Bets?...

Meneer en Mevrouw willen IJs bij zich aan huis nemen. - Neen maar! - 't is roerend, hoor! 't is toesjant.

MIJNHEER BELMONT VAN HEES.

Mevrouw!... Mag ik vragen wat de bedoeling is van de min of meer schampere toon, waarop u meent ons te moeten antwoorden, na een ernstig en welgemeend voorstel van onzen kant.

WED. HARDENDOP.

Ernstig en welgemeend!... Ik twijfel er niet aan. - Nou, wil ik u dan ernstig en welgemeend iets zeggen? - Net, wat ik u de vorige keer al gezegd heb, goed ben ik, maar geen doetje, hoor!... En als u nou denkt, dat de post uit Amerika hier niet net zoo goed bezorgd wordt als in Amsterdam,... dan hebt u 't mis, begrijpt u, glad mis!

MIJNHEER BELMONT VAN HEES

(tol z'n vrouw).

Te laat... we zijn te laat... 'k heb et je wel gezeid!... we zijn te laat...

WED. HARDENDOP

(verontwaardigd heen en weer schuivend).

Wel zeker! verleeje week den neus voor 'm optrekken! - Zoo gauw het huis uitloopen als-ie binnenkomt - de afspraak van 't pension maar doodkalm weer verbreken! - en nou in eens aankomen met de nadere parentaasje... nou we weten, dat 't er an zit bij hem... Néééé! - Zóó erg van gisteren zijn we hier nou óók niet, hoor! - dat kon wel er es tegenvallen - dan ben u hier an 't verkeerde kantoor!... néééé - wel dom! maar zóó erg toch niet!...

MEVROUW BELMONT VAN HEES

(snibbig invallend).

Best, Mevrouw! als u open kaart speelt, dan zullen wij 't ook doen. - U was op de hoogte, en vermoedelijk heel wat eerder dan wij. En dat is dan ook wel de natuurlijkste verklaring van al die onbaatzuchtige menschlievendheid en edele kristenzin. - Maar als u nu op uw beurt denkt dat wij er in zullen berusten, dat onze arme bloedverwant door u

wordt geëxploiteerd, en dat er van zijne ongelukkige conditie door u misbruik wordt gemaakt, dan heeft *u* het weer mis, dat wil ik u wel zeggen!

WED. HARDENDOP.

Zóó! Zóó!... en wat denkt u dan wel te doen?

MIJNHEER BELMONT VAN HEES.

We hebben onze maatregelen genomen, Mevrouw. Uit ingewonnen informaties is ons gebleken, dat u onzen neef geheel wederrechtelijk onder curatee houdt, dat er hoegenaamd geen wettelijke bewijzen zijn voor zijne onmondigheid of ontoerekenbaarheid.

WED. HARDENDOP.

Nou!... en wat zou dat dan nog?...

MEVROUW BELMONT VAN HEES.

Dat beteekent, Mevrouw, dat we zoo spoedig mogelijk zullen zorgen, dat onze neef IJsbrand uit uwe baatzuchtige handen komt...

WED. HARDENDOP.

Om in uw belanglooze handen over te gaan...

niet waar? - Nou, 't is mooi, hoor! - neen, maar 't is mooi! En hoe denkt u dat aan te leggen?

MIJNHEER BELMONT VAN HEES.

Met alle wettige middelen, die ons ten dienste staan, Mevrouw.

MEVROUW BELMONT VAN HEES.

Om te beginnen zullen we onzen neef zelf de zaak vóórleggen. Hij is, zooals we weten, vrij man, en het lijkt me niet twijfelachtig wat hij kiezen zal - als ik denk op wat een schandelijke wijze hij hier bejegend is... op een zolderkamertje gestopt, voor knechtje gebruikt, toegetakeld als een monster, misschien wel gesard en geplaagd... foei!!!

WED. HARDENDOP.

Dus u wilt IJsbrand zelf vragen?... best, Mevrouw! opperbest... daar kunt u plezier van beleven... Bets, hoor je 't?... Ze willen IJs zelf spreken. Ga jij hem maar eens even roepen... en zeg dat z'n voornamen familie uit Amsterdam gekomen is, omdat ze plotseling bedacht hebben, dat-ie nog van de parentaasje

is... Gauw maar!... Hij zal achter in de tuin zijn, met Lies... in 't prieeltje, daar zit-ie altijd met Lies... of anders bij de spersiebedden... Daar zul-je plezier van beleven - neen, maar!

BETS.

Ja, Moe!

(Ze gaat den tuin in, roepend 'IJs! - Lize!..' De vorigen blijven in zeer vijandige houding afwachten.)

WED. HARDENDOP.

Wacht-er-es!!... dààr zult u plezier van beleven!

BETS

(terugkomend.)

Ik zie ze nergens, moe! - niet in 't prieeltje, bij de spersje-bedden niet - nergens.

WED. HARDENDOP

(eenigszins verschrikt.)

Wat zeg je?... Maar ze waren toch onder 't eten nog in den tuin... ik dacht ik zal ze maar der gang laten... dan kunnen we vrijer praten... dan eten ze later wel... zijn ze dan door de achterdeur naar z'n kamer gegaan... gaat eens gauw kijken.

BETS.

Ja, moe...

(Gaat in huis, Koen, Loes en Kris komen uit de veranda.)

WED. HARDENDOP.

Kinderen!... hebben jullie IJs en Lize naar boven hooren gaan?

KOEN.

Zijn ze niet in den tuin... Ze waren onder 't eten in den tuin...

(roepend)

IJs!! Lize!!

WED. HARDENDOP.

Ja, dat dacht ik ook zeker... ik zeg nog, laat ze maar! dan kunnen we vrijer praten.

KOEN

(gauw den tuin ingaand.)

Ja, ik zei u nog... houdt er een oogje op... IJs!... Lize!...

BETS

(terugkomend.)

Nee, moe! - boven zijn ze óók niet...

WED. HARDENDOP

(nu zeer geagiteerd.)

Goeie God!... waar zitten ze dan... Kris!... ga jij 't huis eens door!... Loes, kijk jij eens in den tuin... hoe is dat nou mogelijk!... dat doen ze nooit... IJs!... IJs!... Lize!

KOEN

(uit den tuin terugkomend.)

Nergens, hoor! - verdwenen... ik zei het nog...

WED. HARDENDOP.

Och, goeie God... had dan ook zelf 'n oogje op hem gehouden... Zouen ze de weg op zijn... kijk eens op den weg!

KOEN

(op den weg kijkend.)

IJs!... Lize!...

(Men hoort van alle kanten 'IJs' en 'Lize' roepen. Wed. Hardendop loopt in groote agitatie heen en weer. Mijnheer en Mevrouw Belmont van Hees zitten stokstijf en kijken elkander veelbeteekenend aan.)

WED. HARDENDOP.

Och lieve genade! Nou dit weer!... Nèt zien we ze hier in den tuin. - Bets vraagt nog: moeten ze niet eten?... en Koen zegt: och laat die lammeling toch! is 't niet Koen? net zoo. - En toen zeg ik, laat 'm maar met rust, vooreerst is 't toch niks gedaan met hem, toen gaat Lize op hem af en ik zeg: nou laat die twee nog maar wat buiten... dat's meteen vrijer voor ons... en nou waarachtig! nou zijn ze er van dóór.

KRIS

(terugkomend.)

Niets te vinden - ze zijn het dorp in, denk ik...

U moet zulke mensen ook niet zonder toezicht laten...

WED. HARDENDOP.

Gut, wie denkt daar nou an... Hij loopt altijd alleen bij den weg... IJs!... IJs!

LOES

(terugkomend.)

Lize is ook nergens... Geschaakt, hoor!

(Antje en koetsier komen kijken.)

WED. HARDENDOP.

IJs is er van door, met het kind... heb je ze niet gezien...

ANTJE.

Zoo net in den tuin, Mevrouw! - 'n uurtje geleden.

KOETSIER.

De zijen pater er van dóór?... en de jonge juffrouw geschaakt? wie had ooit gezeid dat et zoo'n losse jongen was!... nou! nou!

WED. HARDENDOP.

Kinderen, het dorp in... naar de burgemeester... naar de politie... Kris! jij na de veldwachter!... Gevonden moeten ze worden... Koetsier, rij jij de straatweg eens op! 'n tientje as je ze terugbrengt!...

KOETSIER.

Potverdorie! - 'n tientje voor de zijen pater...

(af)

KRIS.

Ik snap het al...

(haastig af)

WED. HARDENDOP.

God, Koen - as-ie zich er-es is gaan verdoen...

KOEN.

Nou, dat zou nog niet 't ergste zijn. Laat hij zich maar verzuipen...

WED. HARDENDOP.

Maar als ze hem dan niet vinden, wat gebeurt er dan met zijn geld?

KOEN.

Ja! Dat 's wéér waar!... Nou, maar hij moet gevonden worden! Hij doet misschien maar 'n wandeling. Iedereen kent 'm ommers?

WED. HARDENDOP.

En als-ie nou es z'n geld is gaan halen?... God, hij is in staat het zóó aan 'n bedelaar te geven... twee ton!... twee ton!... goeie God nog toe!!

KOEN.

Weet je wat ik denk?... dat-ie naar den notaris is. - Daar ga ik op af. - Bets, jij naar de Burgemeester... en zeggen dat-ie een veldwachter aan 't station stuurt, ze kennen hem toch allemaal. - Zeg dat-ie met 'n minderjarig kind aan de haal is, en dat ze 'm onmiddellijk moeten thuisbrengen. 't Koste wat het wil... Ik ga naar de notaris om te kijken of-ie daar zit... Loes loop jij het dorp maar es door, 'n andere kant op, en allemaal hier weer terug komen... Moe blijft thuis, voor 't geval dat ze weer hierheen komen... dat 's óók mogelijk... allo! vooruit!...

(Kris en Koen gaan ieder met hun fiets weg, Loes en Bets te voet.)

WED. HARDENDOP.

Ant, ga jij nou maar na je keuken je vaten wasschen... jij vindt ze toch niet... Och God! Och God!... 't is wat te zeggen.

(Antje af.)

MIJNHEER BELMONT VAN HEES.

Mevrouw Hardendop, - ik heb zoo'n vermoeden, dat dit alles maar afgesproken werk is, 'n comédie,

om ons om den tuin te leiden, - en dat u onzen armen bloedverwant ergens opgesloten houdt. - Maar ik kan u verzekeren, dat we hier niet vandaan gaan, voor we hem gesproken hebben. Al moesten we door de politie huiszoeking laten doen.

WED. HARDENDOP

(in groote verbazing.)

'n Comedie!... groote God!... 'n Comédie! Mensch, wat denkt u wel? - Zijn dat dingen om mee te mallen! - Twee ton, als je blijft!... twee ton... 'n Comédie!

MEVROUW BELMONT VAN HEES.

Nu Mevrouw! als het dan ernst is, dan vind ik het onverantwoordelijk verstaat u, onverantwoordelijk, om iemand als onzen armen neef zóó zonder toezicht te laten.

MIJNHEER BELMONT VAN HEES

(zeer streng.)

Daar zult u rekenschap voor hebben te geven, Mevrouw! - rekenschap. Al was 't voor den strafrechter.

WED. HARDENDOP.

Och, maar goeie God... denkt u dan dat *ik* 't plezierig vind, dat-ie er van dóór is... En met m'n eigen kind nog wel... m'n jongste meissie... m'n moeders kindje... Och m'n arme Lize... God weet wat er nog met 't kind gebeurt.

MEVROUW BELMONT VAN HEES.

Me dunkt, man, dat het voor ons het beste zijn zal, als we ons nu terstond tot den Burgemeester wenden.

MIJNHEER BELMONT VAN HEES

(niet recht begrijpend.)

Wou je naar den Burgemeester, lieve?

MEVROUW BELMONT VAN HEES

(snibbig.)

Ja, natuurlijk!... begrijp dan toch!... 't Is beter als onze arme neef nu gevonden wordt dat hij niet meer hierheen komt, maar dadelijk in beter handen valt.

WED. HARDENDOP.

In beter handen? - Welzeker! - neen maar! 't is mooi, hoor!

MEVROUW BELMONT VAN HEES.

Zeker, Mevrouw! in beter handen!... waar beter toezicht wordt uitgeoefend. Kom! man, ga je mee!...

WED. HARDENDOP

(in groote ergernis.)

Wou u zeggen dat u hem dadelijk door de politie naar Amsterdam wilt laten brengen?

MEVROUW BELMONT VAN HEES.

Juist, Mevrouw, heel goed begrepen!

MIJNHEER BELMONT VAN HEES.

Je hebt gelijk!... je hebt gelijk!... lieve!... kom!

(zij vertrekken).

WED. HARDENDOP

(hen radeloos achterna gaand.)

Wel, allemachtig!... Wat gemeene menschen!... Wat 'n gemeenheid!... En al de kinderen uit! - en ik kan niet weg!... wat moet ik nou beginnen?... God! God! wat mot ik nou beginnen?... Nou gaan ze hem meenemen. - Dat hè-je nou als loon voor je goedheid!... 't Is toch wat? 't Is toch wat!... 't Rijtuig is goddank weg!... en 'n hardlooper is-ie ge-

lukkig niet...

(de twee naroevend)

... Deze kant... deze kant op... u gaat verkeerd!

(tot zich zelf)

Was Koen of Kris er nou maar, met 'n fiets... Weet je wat! ik ga zelf... Dan moet Ant hier maar de wacht houden!... Ant! Ant!

ANTJE.

Wat blief, Mevrouw!

WED. HARDENDOP.

Ant, hou jij hier de wacht, kind! - ik mot na de burgemeester. - En als ze IJs hier terug brengen, dan laat je ze dadelijk met hem na de bovenkamer gaan, en die sluit je af, versta je... en dan hou je den sleutel, en die geef je aan niemand af, als aan mijn, versta je!... aan niemand! - goed begrepen!... pas nou 's goed op!

ANTJE.

Ja, Mevrouw!... mot u niets om?

WED. HARDENDOP.

Nee, kind! - geen tijd... der is haast bij 't werk!

ANTJE.

Wat 'n Paaschdag! Mevrouw!... 't Is wat te zeggen...

WED. HARDENDOP.

Nou, kind, zeg dat wel... ik sta te rillen op m'n beenen.

DE KOETSIER

(aan 't hek.)

Daar wazze-me alweer!... we hebben ze alweer!... in de viezelant.

WED. HARDENDOP

(hem opgetogen te gemoet vliegend.)

Heb je ze?... 't Is toch niet waar?... Ooo!... man!... is 't waarachtig?... Goddank!...
Hoera!... Goddank!...

(juichend)

Ant... ze zijn terecht! ze zijn terecht.

DE KOETSIER.

Effetjes buiten 't dorp... meneer Luiters en de veldwachter hadden z'n al te pakken...
We hebben ze allemaal... meneer Luiters!... en twee veldwachters... en 't geschaakte
meissie... en de zijen pater... alles in de viezelant... za'k maar voorrije?

WED. HARDENDOP.

Niet voorrij! - niet voorrij!... Daar heb je Koen ook al... op de fiets en de meisjes...

(wuiwend)

Bets! Loes! Koen! ze zijn terecht!... ze zijn terecht!! Hier, koetsier, daar heb jij je tientje...

KOETSIER.

Potverdorie! - nou! wel bedankt... Nou mag-ie nog es wegloope... ik zal 'm wel weer terecht brengen.

KOEN

(met de fiets.)

Zoo!... dat's alweer in orde... nou beter oppassen in 't vervolg.

LOES en BETS.

Is ie daar? - Zijn ze terecht!

WED. HARDENDOP

(links en rechts omhelzend.)

Ja! - Ja! - Goddank!... O kinderen! kinderen!... Wat heb ik uitgestaan!... Dat's ééns, maar nooit weer!... Hè! Hè! - Ant, geef me wat water... of ik sla neer... ik beef op me beenen...

(Voor het hek komt IJsbrand aan weersijden door een veldwachter stevig vastgehouden, daarachter Kris, daarachter Lize, die hevig snikt. De Koetsier en Antje blijven nieuwsgierig toekijken.)

WED. HARDENDOP.

O IJs!... IJs!... Wat heb je me daar aangedaan!... Is dat nou 't loon voor al m'n goeyigheid!... Lize, je bent 'n stout kind!... 'n heel naar, stout kind... Allo! direct naar boven... is dat je arme moeder in de angst laten zitten.

LIZE

(snikkend.)

Och, moe!... wat was daar nou voor kwaad an... 't werd net zoo prettig...

WED. HARDENDOP

(haar bij den arm nemend.)

Wil je eens gauw naar boven gaan, stoute meid!... wel foei!

IJSBRAND.

Handen los van dat kind!

WED. HARDENDOP

(verschrikt Lize loslatend.)

Nou! Nou!... wat nou?

IJSBRAND.

Mishandel mij!... mij doet gij goed er mee! Ontuig!

Mishandel mij, dat zijn de eerste weldaden, die ik van je ondervind, laag gespuis!
Mishandel mij, knevel mij, boei mij, martel mij, zoo is 't goed.
Dit zijn de eerste weldaden. Ik dank u geringe, lage wezens!
Wat vijandelijk is, moet elkander haten, niet goedig en lievig doen.
Haat is hier waarheid, harde, bittere haat. Slagen en boeien en schoppen en stompen,
die zijn oprecht.
Goeyigheid en vriendelijkheid die zijn leugen.
Nu eerst zijt ge eerlijk tegen mij. Ik dank u. Het doet me goed.
Met al uw weldaden hebt gij mij gemarteld, met uw geweldenarij verlicht gij mijn
hart.
Nu komt gij open te voorschijn, klein, jammerlijk gedierte. Nu kan ik U haten naar
mijn plicht, naar Gods wil.
Wie heeft geleerd dat zachtheid en minnelijkheid goed was onder vijanden? Hij
was een leugenaar. Mijn hart zegt het mij.

Neen! hard tegen hard, en kracht tegen kracht, geen vrede dan in het Eeuwige!
 Toe maar, schurken, ik ben maar alleen, en zwak en zonder vrienden, toe maar!
 Ik heb 't alles liever dan lievigheid.

(Onder deze woorden, die door allen half ontsteld, half spotachtig worden aangehoord, komen de heer en mevrouw Belmont van Hees, de Notaris en de Burgemeester het hek binnen.)

BURGEMEESTER

(een bevelend en krijgshaftig doend, schutterig en zenuwachtig oud Heer.)

Wat is hier te doen? - Ik ben de Burgemeester. - Laat me eens dadelijk dóór als je blijft. - Ik ben de Burgemeester.

MEVROUW BELMONT VAN HEES.

't Is goed dat we U tegenkwamen, burgemeester, U komt precies op tijd. - Kijk dat nu eens aan? - Tusschen twee veldwachters! - Is 't geen schande? Een onschuldig man! - 'n vrij man, meneer de Burgemeester, - 'n vrij man...

MIJNHEER BELMONT VAN HEES.

En een zeer nà geparenteerd bloedverwant van ons meneer de Burgemeester, - een germain-neef!

MEVROUW BELMONT VAN HEES.

Een germain-neef, burgemeester, een zoon van m'n eigen broer... opgebracht als 'n boef, als 'n gemeene misdadiger!... is 't geen schande.

BURGEMEESTER.

Tja! tja! tja!... Kom! Kom! Kom!... wat beduidt dat

(tot den veldwachters)

wat beduidt dat, jongens... Waarom houën jullie dien man zoo vast? - Wat heeft die man misdaan?

(de veldwachters laten IJsbrand verlegen los.)

VELDWACHTER.

Ja, Burgemeester... hier meneer Luiters, die gaf ons order deze persoon aan te houden en na z'n huis terug te brengen, omdat ie er van dóór was met 'n minderjarig meissie... en omdat-ie niet goed in z'n hoofd was.

BURGEMEESTER

(spoedig driftig.)

Wie... wie... wie... heeft hier orders te geven? wie... wie is hier de Burgemeester?
Meneer Luiters of ik?

KRIS.

Maar, Burgemeester, ik mag toch wel hulp van de politie requireeren als een
krankzinnige voortvluchtig is...

BURGEMEESTER.

Neen! Meneer... dat mag u niet; meneer. Ik ben hier burgemeester, 't hoofd van de
politie, en u niet, meneer...

(rondziende, verward, nerveus).

En wat moet er nu gebeuren?... Wat moet er met dezen persoon gebeuren? asjeblijf!

(zich dan tot dezen, dan tot genen wendend)

Wat heeft die man voor kwaad gedaan? - Wat zal er nu met hem?... Wie geeft me
inlichtingen?... Wat beduidt nu al die rustverstoring?... krijg ik eindelijk behoorlijk
inlichting?

KOEN.

Maar, Burgemeester, U kent dien persoon toch wel?

BURGEMEESTER.

Ja, zeker, - ik ken de inwoners van mijn gemeente

wel... de zijen pater, zeggen de straatjongens... maar wat heeft de man gedaan!

(met driftige stemverheffing en met den voet stampend)

wat heeft de man gedaan en waar moet hij heen? vraag ik nu voor 't laatst?

(de notaris tikt hem op den schouder)

Hè, wat?

MEVROUW BELMONT VAN HEES

(trekt hem bij den arm)

Burgemeester, die persoon is onze neef en bloedverwant, wij wenschen hem bij ons te nemen.

WED. HARDENDOP

(trekt hem bij den anderen mouw.)

Nee! Burgemeester, ik heb twee jaren bloedig voor den man gezorgd, en het eten uit m'n mond voor 'm gespaard. - Hij woont bij ons in.

MEVROUW BELMONT VAN HEES.

Hij wordt daar mishandeld, en zonder toezicht gelaten.

WED. HARDENDOP.

En u zeit zelf dat-ie vrij man is...

BURGEMEESTER.

Maar wat moet dat nou allemaal?... Wat moet

dat nou in Godsnaam toch? Notaris, wat moet dat nou?

WED HARDENDOP.

Hier mot-ie blijven, hier! - hier woont-ie... hier is z'n thuis.

MEVROUW BELMONT VAN HEES.

Nee! Burgemeester... wij zijn z'n naaste familie - wij zullen beter voor 'm zorgen, z'n plaats is bij ons...

DE KOETSIER

(met schorre stem van achter.)

Hak 'm dóór, burgemeester, elk de helft, net as Salemon...

BURGEMEESTER

(verward.)

Salemon? welke Salemon? welke helft? wat meen je?

NOTARIS.

Maar laat u den man dan toch zelf eens spreken, Burgemeester.

BURGEMEESTER.

Juist, notaris! natuurlijk, notaris!... Spreek dan ook zelf, meneer! - waarom spreek je voor den donder zelf ook niet.

IJSBRAND

(hoog en rustig.)

Wat moet ik je zeggen?

BURGEMEESTER.

Wel... è... wel... è... Wat je misdreven heb?... Waarvoor dit spektakel dient?... Waar je naar toe moet?

IJSBRAND.

Wat ik misdreven heb? Jegens deze wezens alleen dit, dat ik ze heb aangeraakt. Dit spektakel dient om mij dat te doen begrijpen.

En waar ik heen moet? - Ik vraag je: Ben ik vrij man?

BURGEMEESTER

(rondziende.)

Is-ie vrij man?... Notaris is-ie vrij man?

NOTARIS

(schouder ophalend.)

Zoover ik weet, ja!

BURGEMEESTER.

Ja, u is vrij man, zegt de Notaris.

IJSBRAND.

Wat raakt jou dan waar ik heen moet? - Ga uit den weg, en laat me mijns weegs gaan.

WED. HARDENDOP.

Niet doen! - niet doen!... God weet wat er voor ongelukken van komen.

KOEN.

't Zou onverantwoordelijk zijn...

BURGEMEESTER.

(Van den een naar den ander ziende.

Tja! tja! tja... nou ben ik nog even wijs.

MEVROUW BELMONT VAN HEES.

Kom lieve neef IJsbrand, ik kan je aanraden met ons mee te gaan? Je zult het goed bij ons hebben, als ons eigen kind, beter dan...

WED. HARDENDOP.

Alsof-ie 't bij ons niet goed en rustig gehad heeft! Alsof ik 'm niet verzorgde as m'n eigen kind! - U moet 't ondergoed es zien dat we voor 'm genaaid hebben. Bets en ik. Kom IJs, ga nou kalm naar je kamer, net as altijd.

MEVROUW BELMONT VAN HEES.

Wees gerust, beste neef, wij zullen je beter begrijpen... Begrijpen, daar komt het op aan.

IJSBRAND

(barst in schamper lachen uit.)

Begrijpen!... ja! begrijpen!

Grijpen meen je, grijpen... zooals de kok de kip,

om te kelen en te plukken - het mes houdt hij achter z'n rug.

Hoelang moet ik dit gekakel en gekwaak nog hooren, om me heen? Dacht gij dat mijn geduld geen einde had, omdat ik nog niet toegeslagen heb. Zal ik nog langer met me laten sollen?

Houdt gij ieder die boven u staat, in den deemoedswaan bevangen? Neen waarachtig, het gaat niet altijd zoo veilig toe als in Gethsemané en Golgotha.

Gij zijt dapper geworden, is 't niet, sinds die zalige dweepers, die leeraarden van niet-terug-slaan.

Maar waarachtig er zijn nog goeden en vromen, die genieten in toeslaan, en liever hooghartig sterven dan vernederd leven.

Gaat mij nu uit den weg, verachtelijk gespuis, ik gaf al te veel woorden. Ik zou 't maar berouwen.

Gaat uit den weg en laat me mijns weegs gaan.

(Men heeft zich eenigszins van IJsbrand teruggetrokken, zoodat hij dicht bij 't hek komt, de anderen in een halven kring om hem heen.)

WED. HARDENDOP.

Koen! - 't hek dicht! Koen!

(Koen gaat bij 't hek staan en sluit dit. IJsbrand dit ziend, neemt de spade op, die hij bij zijn vertrek bij het hek nederzette).

IJSBRAND

(fel en heftig.)

Wat denkt gij, dat een wijs man altijd een wolbaal is, die zich lijdelijk laat doorsteken.

Geen enkele drift hebben we om niet, ook de woede niet en de ergernis, zoomin als de honger en dorst.

En nu maakt gij mij gelukkig, zooals ik in jaren niet gelukkig was, nu de wilde honden eens in me losgelaten mogen worden. Ha! nu zal ik toch even weder leven.

Ik ben niet blind, ik weet wat ik vóór me heb. Ik sla in een wespennest en zal wel gauw blind gestoken zijn. Maar dan hebben toch al zijn driften eens een vrijen dag gehad. Daarmee moet ik tevreden zijn. Uit den weg, man!

(Hij zwaait de spade en gaat op Koen toe. Gegil der vrouwen, de andere mannen wijken eerst terug. Koen wordt bleek, maar blijft het hek toch vasthouden, terwijl hij met de andere hand de spade tracht

op te vangen. IJsbrand rukt het hek open en als Koen hem de spade tracht te ontnemen, wringt IJsbrand die los en slaat Koen er mede op 't hoofd, dat hij op den grond valt. Dit alles gaat vlug toe. Hevig gegil en gejammer der vrouwen.)

WED. HARDENDOP.

Och God! - Koen! - me kind!

BURGEMEESTER.

Vooruit dan toch, Kerels! pakt hem!

(De mannen weifelen. De beide veldwachters schieten toe en geholpen door den Koetsier, overvallen ze IJsbrand van achteren, werpen hem voorover, op den grond en boeien hem. Koen wordt door de hevig schreiende en jammerende Wed. Hardendop, Bets en Loes opgeholpen en in een rieten stoel gezet.)

WED. HARDENDOP.

Och Heere! Och God! me kind... Bets... Water!... 't Verband-kissie... water! Ant! water!

KRIS

(Koen's hoofd beziend.)

Hou je goed, Koen... hij wordt flauw, moe!... Laat 'm even achterover liggen... Ant!... dat verband-kistje uit de voorkamerkast, en die doos met watten... Gauw!

KOEN

(flauw.)

't Is niks... 't is al beter....

KRIS.

Nou dat 's een leelijk gat... flink helpen, Loes,... hier Bets... hou jij z'n hoofd eens vast... dan zal ik eens kijken... is daar water?

(Antje met doeken en water en verbandkistje.)

WED. HARDENDOP.

Och God... is 't erg?... gaat-ie dood?... Och me kind!... ik zei 't nog!... ik zei 't nog!

KRIS.

't Is niet erg!... Hij komt al weer bij... nee, Moe, hij gaat nog niet dood... 't Is maar 'n huidwond... 't bloedt 'n beetje flink... maar geen levensgevaar! - Hou de kom vast, Loes! - niet beven! Hier Bets, watten!!

WED. HARDENDOP.

O goddank!... hè, 't is toch verschrikkelijk... en dat voor al je goeijigheden... of je toch mot oppassen met zulke mensen... nou, Burgemeester, dat heb je er nou van... zei ik 't niet?... zei ik niet dat er ongelukken zouden komen...

BURGEMEESTER.

Tja! tja! tja!... Mevrouw!... 't zijn recht gevaarlijke toestanden, recht gevaarlijk... ik zal nu me maatregelen nemen.

WED. HARDENDOP.

Nou 't kalf bijna verdronken is.

LOES

(kust Koen.)

Nog niet Koentje, 't Kalf leeft nog, niet? lieve Koentje? - Hè, hè is dat 'n schrik! - wat 'n afschuwelijke kerel... ik vergeet 't nooit! - hu!!

(IJsbrana is intusschen opgestaan, de hanaen op den rug geknevela.)

VELDWACHTER.

Nou hebben we -n- em goed, Burgemeester. - Waar mot-ie nou heen?

BURGEMEESTER.

Tja! Tja... nou maar in verzekerde bewaring....

(tot Wed. Hardendop).

Is u er nu op gesteld, dat hij hier blijft, Mevrouw!

WED. HARDENDOP.

God bewaar me, Burgemeester!... ik pas, hoor!... neem maar mee!

BURGEMEESTER

(tot Mijnheer en Mevrouw Belmont van Hees.)

Tja! Wil Mijnheer en Mevrouw misschien hun bloedverwant mee naar Amsterdam nemen.

MIJNHEER BELMONT VAN HEES

(die in doodsangst heeft verkeerd.)

Nee! Nee! Nee!... hij is wèl zoo veilig hier. - Wat zeg jij lieve?

BURGEMEESTER.

Allo, Jongens, dan maar naar 't arrestanten-hok.

KOETSIER

(hoofdschuddend.)

Je zou toch zeggen, hè? op 't oog zoo'n sul van 'n vent... en dan in ééns zoo valsch...
Maakt een van de heeren ook gebruik van de viezelant?

BURGEMEESTER.

Goed!... gaan jelui met den arrestant maar in 't rijtuig... Hoe is 't met de gewonde?

KOEN.

O, ik knap al weer op, Burgemeester, 't gaat wel!

NOTARIS.

Is nu niet het oogenblik gekomen, dat de verschil-

lende familie-leden, onder den indruk van 't gebeurde, eens konden beproeven tot een vergelijk te komen?

(De aanwezigen zeggen 'ja' 'ja' dat is goed'... men zet stoelen bijeen. Als de veldwachters, de koetsier, met IJsbrand in hun midden, zullen vertrekken, komt Lize op eens uit de veranda en roept:)

LIZE.

IJs! IJs! - Oom IJs!... waar ga je heen?

(Een oogenblik stilte IJsbrand wendt het hoofd om, ziet Lize een oogenblik aan en wendt met gesmoord snikken het gezicht ten hemel.)

WED. HARDENDOP

(naar Lize gaand en haar den mond toehoudend.)

Sst!... Sst! - wil je wel eens je mond houden - gauw naar binnen... stoute meid!...

DE NOTARIS.

Nu dan! - zooals ik zei, dit is 't moment voor toenadering en gemeenschappelijk overleg...

EEN VELDWACHTER

(tot IJsbrand.)

Opgemarcheerd, Kameraad!

Gordijn.

Vierde bedrijf.

Studeerkamer van den professor. De Professor, een slank, rijzig man van omstreeks 55 jaar, met aangename, wellevende spreekwijze en manieren, golvend bijna wit haar, geschoren gezicht en fraaie handen, zit aan zijn schrijftafel. Bij hem zitten Kris Luiters en Notaris Pampel, in gesprek.

PROFESSOR.

Ik geloof, heeren, dat ik nu wel een vrij voldoende overzicht heb van 't geheele geval. Het is zeker geen alledaagsche geschiedenis, en ik begrijp best, meneer Luiters, dat u er als jong medicus een beetje mee verlegen zat...

KRIS.

Ja, u moet goed bedenken, professor, dat het juist door de treurige levensloop van den patient zoo moeielijk was het essentieel-pathologische te onderscheiden van het accidenteele.

PROFESSOR.

Juist. - U bedoelt dat u niet kon uitmaken hoe een gezond fysisch goed geëquilibreerd individu zich onder dezelfde omstandigheden zou hebben gehouden, niet waar?

KRIS.

Ja! ja! daar heb u 't, professor! - En dan nog, ook een oorspronkelijk gezonde psyche kan door omstandigheden ziek worden, is 't niet zoo?

PROFESSOR.

Ja zeker! - ja zeker!... maar er waren hier toch van die verschijnselen, - ik noem b.v. die excentrieke kleeding - die een ervaren psychiater al terstond op een pathologische dispositie zouden wijzen.

KRIS.

Ja, maar vergeet u niet dat ik van plan ben in de chirurgie dóór te gaan.

PROFESSOR.

Natuurlijk!... natuurlijk!... ik maak er u ook in 't minst geen verwijt van,... menig specialist zou

in zoo'n geval verlegen staan. 't Was voor u ook geen gemakkelijke taak, notaris.

NOTARIS PAMPEL.

Nee, Professor... Onze wetgeving op 't krankzinnigen wezen is toch al niet zoo erg duidelijk en praktisch. En dan twee vijandelijke familiegroepen, - waarvan het verschil in graad van bloedverwantschap zeer gering is. In zoo'n geval moet men dikwijls den knoop maar doorhakken. - Dan geldt nog zoowat het recht van den sterkste - die er 't eerst bij is, en de gunstigste positie inneemt, die wint et.

PROFESSOR.

De arme man heeft zelf den knoop doorgehakt, niet waar?

KRIS.

Helaas, ja! - ten koste van mijn aanstaanden zwager.

PROFESSOR.

Och! - misschien was 't maar goed zoo. Nu hebben wij ten minste een duidelijke aanwijzing. De gewonde is toch buiten gevaar?

KRIS.

Ja, gelukkig... ik was er gauw bij. 't Cranium was niet beschadigd. Enkel de weeke deelen. En hoofdwonden genezen snel.

PROFESSOR.

Dus u meent, notaris, dat voor een afdoende wettelijke regeling der familie-zaken een verklaring van mijn hand, dat de patiënt werkelijk ontoerekenbaar is en gevaar oplevert voor zijne omgeving, voldoende zal zijn.

NOTARIS.

Ja, professor. - Maar vóóral verzoek ik u duidelijk te doen uitkomen, of naar uw meening de psychose is van tijdelijken, voorbijgaanden, geneeslijken aard of wel een aangeboren en onherstelbaar lijden.

PROFESSOR.

Hm! hm! aangeboren, onherstelbaar, - die begrippen dekken elkander niet geheel. - En iemand voor goed ongeneeslijk te verklaren, is altijd voor een medicus, en vóóral voor een psychiater, een hachelijke

zaak, - maar ik begrijp uw bedoeling, en ik geloof, ik geloof, voor zoover mijn blik op dit geval reikt, dat ik u wel een positieve verklaring zal kunnen geven.

KRIS.

Heeft u den patiënt al onderzocht, professor?

PROFESSOR.

Ik heb hem sinds eenigen tijd goed laten observeeren, en meen al tamelijk goed te weten met welke soort afwijking ik te doen heb. En nu ben ik van plan hem vandaag eens zelf grondig uit te hooren.

KRIS.

Hij laat zich niet gemakkelijk uithooren, professor.

PROFESSOR

(vol zelfvertrouwen glimlachend.)

Hm! - ja! - ja! - dat begrijp ik. Dat is ook geen werk voor iedereen. Dat vereischt fijne psychiatrische techniek. Laat u dat maar eens aan mij over.

KRIS.

Mag ik daar bij zijn, - dat zou ik erg interessant vinden!

PROFESSOR.

Neen, dat gaat niet! - Dat zou alles bederven. Maar u moet in het vertrek hiernaast blijven, met twee verplegers, om bij de hand te zijn, als ik schel. Men moet met die impulsieve patiënten altijd op zijn hoede zijn. - Epileptische verschijnselen heeft u nooit waargenomen?

KRIS.

In den eersten tijd na zijn ongeluk met die vrouw is hij door zijne schoonmoeder een paar malen bewusteloos gevonden. Maar of dat epileptisch was, dat kan ik u niet zeggen.

PROFESSOR.

Hm! - zoo! zoo! - Nu heeren gaat u dan maar zoolang hier naast. Over een uurtje. Dan zal ik wel bescheid kunnen doen... En... notaris... tot wie moet ik mij wenden met mijn declaratie? Beheert u nog het vermogen van den patiënt?

NOTARIS.

Zeker, stuurt u dit maar aan mij.

KRIS.

U weet, professor.....

PROFESSOR

(met afwijzend gebaar.)

Ja! ja! ja!... dat is eene ondergeschikte kwestie - dat is van minder belang...

(hij schelt, een verpleger komt)

Wil je deze heeren in de kamer hier naast laten?... En dan breng je meneer de Raaf hier, van de storende afdeling, tweede klasse.

VERPLEGER.

Goed professor.

PROFESSOR.

Tot straks dan, Heeren.

(Kris en de Notaris verwijderen zich naar links.)

PROFESSOR

(tot den Verpleger.)

En denk er om, zoolang ik met den patiënt spreek, blijf je daar achter die deur

(naar rechts wijzend)

en houd je gereed om op de eerste schel binnen te komen, begrepen? We moeten oppassen!

VERPLEGER.

U kunt er op aan, Professor.

PROFESSOR.

En niet aandienen als patiënt... maar als Meneer de Raaf, hoor!

VERPLEGER.

Goed, professor!

PROFESSOR

(terwijl de Verpleger weg is, in zich zelf sprekend, heen en weer loopend.

Dat wordt een fijne, interessante karwei. - De arme bliksem is geconfisqueerd, dat staat vast, dat kan ik nu al wel zeggen. Maar ik wil tóch eens probeeren, wat ik er uit kan krijgen... Ik wil toch eens kijken, hoever me dat lukt...

(geklop)

Binnen!

(IJsbrand wordt door den verpleger binnen gelaten. Prof. staat, als hij binnenkomt, voor zijn bureau, met zijn rug naar hem toe, en blijft aanvankelijk zóó staan.)

VERPLEGER.

Meneer de Raaf, professor.

PROFESSOR

(zonder omzien.)

Goed, geef mijnheer 'n stoel... je kunt wel heengaan.

(De verpleger zet een stoel klaar en gaat heen. IJsbrand staart

eenigen tijd somber fronsend, argwanend naar den professor. Als ze alleen zijn, draait deze zich plotseling om, en ziet zijn bezoeker aan met een onderzoekenden maar tevens vriendelijken blik. Na eenigen tijd zegt hij zacht en innig:

PROFESSOR.

Arme man!... arme, arme man!

IJSBRAND.

(ziet hem weifelend, vragend, argwanend aan. Hij blijft staan.)

PROFESSOR.

U vertrouwt me niet? geen wonder! na al wat u al ondervonden heeft.

(Ijsbrand blijft zwijgend staan.)

PROFESSOR.

Wil u niet gaan zitten? - U hoeft niet... Maar dan blijf ik ook staan... Ik wil niet dat u als een soort beschuldigde staat, terwijl ik u als rechter zit te ondervragen.

IJSBRAND

(toont verbazing, ziet om naar den stoel en gaat langzaam zitten. Dan zegt hij, zacht, als in zichzelf:

Geen rechter?... geen beschuldigde?... Wat dan?

PROFESSOR

(ook zitten gaande.)

Is de wereld dan zóó voor u geweest, dat U niet meer in begrip en welgezindheid gelooven kunt.

IJSBRAND.

Zóó is de wereld voor me geweest.

PROFESSOR.

Daarom zei ik: 'arme man!' - Voor sommigen onder ons is het leven schrikkelijk wreed.

IJSBRAND.

Kun je me zeggen waarom?

PROFESSOR.

Dat kan ik helaas! niet. - Ik kan alleen pogen wat verzachting te brengen aan die enkelen, die het wreedste moesten ondervinden.

IJSBRAND.

Verzachting?... Heb je verzachting? - Beloof toch niet, man, als je niet geven kunt.

Beloof dan niet, want dat is het allerwreedste; verwachting opwekken, die niet vervuld kan worden. Dat

is als de luchtspiegeling voor den versmachtenden woestijnreiziger.

Wat is je verzachting?... Zie, ik ben zóó versmacht, dat ik vraag, waar ik zwijgen moest.

PROFESSOR.

De verzachting, die ik geven kan is de ontvankelijkheid, het open gemoed voor al uw leed, de gelegenheid, die ik U geef uit te spreken, uw hart uit te storten, de opgekropte bitterheid te laten wegvloeien.

IJSBRAND.

Maar weet je wel, hoe wij gevoeligen geschapen zijn?

Elk woord dat wij uitzenden en dat geen milde ontvangst vindt, dat onbegrepen terugkeert, dat wreekt zijne teleurstelling op ons zelf, en keert tot ons zijn woede en zijn bitterheid.

Elk woord dat onbegrepen thuis komt, steekt het huis in brand en vergiftigt het eten.

PROFESSOR.

Wees niet bang, ik hoor óók tot de gevoeligen. Bij

mij zullen geen woorden een gesloten deur of een onheusche opname vinden.

IJSBRAND.

Ja maar, ze willen niet enkel een open deur maar ook een verwant wederwoord. En ze willen veilig beschut zijn.

PROFESSOR.

Ik kan niet meer beloven als eerbied voor het zwaar-beproefde, volstreekte discretie, een onbegrensde ruimte voor al wat misschien aan anderen wonderlijk of afstootend heeft geschenen.

IJSBRAND

(zacht, innig, bewogen.)

Is het waar? - Is het waarachtig waar? - Zou ik niet een zóó volstrekt eenzame zijn?

PROFESSOR.

De wereld is groot en vol, en het is niet goed te vertwijfelen. Men kan in een schraal hoekje terecht zijn gekomen. Dan moet men leeren leven van een armelijk beetje begrip en liefde. Maar daarom niet

wanhopen. Het kan altijd beter worden, en dan is de geharde vóór.

IJSBRAND.

Ja!... je hebt gelijk... je hebt gelijk, vriend - ik ben misschien wat gauw ongeduldig, wat trots, wat onstuimig geweest... Als men rustig en geduldig is, vindt men het minnelijke zeker overal, en komt er mee toe.

PROFESSOR.

Juist! - zoo is het, mijn vriend! - Wil je me nu iets zeggen van wat je geleden hebt?

IJSBRAND.

Zou ik het dan beter begrijpen en dragen?

PROFESSOR.

Zeker! - Daar zijn woorden immers voor? - om het zware eerst goed te bekijken en dan beter aan te pakken.

IJSBRAND.

Denk dan hoe ik in de wereld stond... alle menschen praten, praten, praten... dàt schijnt hen te behagen... als 't maar geluid geeft.

Mij is dat gruwelijk, een kwelling. Ik kan niet

praten. Als ik wat zeg, dan is 't alleen om den weg te vragen, den weg naar wat ik meest van alles begeer, wat ik alléén begeer.

Dáár wil ik heen... Natuurlijk kan ik het niet noemen, dat kan niemand.

Maar jij weet wat ik bedoel, niet waar?

PROFESSOR.

Zeker, ik weet wat je bedoelt.

IJSBRAND.

En nu is het duldeloos voor me, duldeloos, als ik àlle anderen, àlle anderen om me heen, juist zie doen, alsof ze dat niet kennen, waar ik heen wil... en heen en weer zie loopen, en leege geluiden hoor maken, en van mij vergen dat ik hetzelfde doen zal.

En soms schijnt het of ze allen met mij mee willen, en dan weer, of niemand er iets van weet. En soms noemen ze het deugd, en dan weer zonde en nu eens God, en dan weer hel, en nu eens schoonheid en dan weer verderf... en ik weet het toch duidelijk en het wisselt voor mij niet... Je begrijpt toch?...

PROFESSOR.

Ja, ik begrijp, ik begrijp, ga door!...

IJSBRAND.

Ik weet, niemand begrijpt die dingen of gelooft ze, - mijn ras is te grof vermaterialiseerd, het subtiele kan er niet aarden. Maar denk dan mijn leven, toen dat eene licht gebluscht was, en dagelijks die vreeselijke kwelling van het onnutte, het onwaardige om mij heen. Elke blik van die menschen, elk gebaar, elk woord doorboort me als een gloeiende naald.

Want het brengt alles af van wat ik begeer, en al wat ik doe om er toe te naderen, dat verdriet hen. En als ze nu geheel vreemd waren, dan was me dit onverschillig. Maar ze zijn mij eigen, en ik voel dan ook hun ergernis bij de mijne.

PROFESSOR.

Vooraf uw kleeding ergerde hen, niet waar?

IJSBRAND.

Ach, hoe kan men mij dit zoo misgunnen. Het zijn herinneringen aan wie mij 't liefst was. Zij zag mij

graag zóó, en ik blijf háár liever welgevallen dan al die anderen. Wie doe ik daar schade of verdriet mee?

PROFESSOR.

Ja de menschelijke gemeenschap is in zulke kleine zaken zeer streng en onbarmhartig. U weet wel dat onder een vogelsoort de wat bijzonder geteekenden soms ongenadig vervolgd worden.

IJSBRAND.

Als dat waar was, hoe waren dan de nieuwe pluimages ontstaan?

PROFESSOR

(glimlachend.)

Ja, als de varieteit zich kan handhaven. Meende u dat te kunnen?

IJSBRAND

(droevig.)

Ik weet niet. - Mij is volstrekt niet de behoefte gegeven om mij te doen gelden. Men noemt dat een deugd, bescheidenheid, maar het is een vloek. Ik geloof: dat is 't waardoor ik gedoemd ben.

PROFESSOR.

Maar 't is toch niet bescheiden zich zoo totaal

anders te gedragen en te kleeden als anderen. Dat beteekent toch eene zekere aanmatiging.

IJSBRAND.

Het beteekent grooter trouw aan ééne liefde dan aan vele anderen. Maar alle aanmatiging wordt vergeven, die groot genoeg is. Dan bukt men. Alleen de kleine aanmatiging wekt woede en weerstand. Ik ben niet heerschzuchtig genoeg. Dat wordt mijn vloek.

PROFESSOR.

Je stemming is zeker doorgaans somber, neerslachtig, niet waar?

IJSBRAND

(met eenige verbazing.)

Doorgaans somber?... Wat beteekent dat? Ik ken honderd somberheden, allen verschillend, sommigen afschuwelijk, anderen verrukkelijk.

PROFESSOR.

Ik bedoel dat eene gewone, normale, opgewekte stemming, niet bij je voorkomt.

IJSBRAND.

Goddank maar uiterst zelden.

PROFESSOR

(noteerend.)

Hm! hm! - goddank uiterst zelden.

IJSBRAND.

Ik haat en vrees niets méér, dan de gewone, normale, opgewekte stemming. Want die voert me ver van 't begeerlijkste. Maar er zijn doode somberheden en levende. De doode zijn afschuwelijker dan 't afschuwelijkste... de levende zijn het uiterste van geluk en zaligheid, waartoe mijn arme ziel zich kan verheffen.

PROFESSOR.

Hm! hm! - voel je je wel eens ver boven alle andere menschen verheven?

IJSBRAND.

Zoo tastbaar rechtvaardig is God wel, dat hij tegenover de overgrootte martelingen ook een overgrootte vreugde stelt. - Ja, niemand, niemand kan beschrijven wat ik geniet, als ik alleen ben met de wind, met de wolken, met de atmosfeer... dan is zelfs het streelen van de kille lucht door mijn neusgaten een geluk, en 't volgen van de wolkvormen vóór mijn oogen een

heerlijkheid - dan zijn alle ergernissen weg, omdat ik *durf* gevoelen dat ik oneindig méér ben dan wat mij ergerde.

PROFESSOR

(noteerend.)

Oneindig méér... ja! ja!

IJSBRAND.

Maar ook onder de mensen kan ik nog genieten. Het zou ondankbaar zijn het te vergeten. Ik heb een kleine vriendin, die mij veel goed maakt, veel, veel goed maakt. Ze is wijzer dan alle volwassenen, die ik ken. - Maar ze heeft daar ook duur voor moeten betalen, met een mismaakt lichaam. Haar vragen zijn mijn vreugde. Ze vraagt wijzer dan alle geleerden kunnen antwoorden.

PROFESSOR.

Ah! dat is de kleine Lize, niet waar?

IJSBRAND.

Ja, o dat je me d i e zult teruggeven dat is meer weldaad dan je ooit een mensch kunt bewezen hebben. De vrije atmosfeer, wind, boomen, veld en wolken... en zuivere vragen van dat kind... dat zijn alle wel-

daden, die ik bekeer. Dan heb ik genoeg om mijn stillen weg te vervolgen.

PROFESSOR

(eenigszins meewarig.)

Hm!... hm!... ja!...

IJSBRAND.

Ook is er vreugde in woede. Ik wist dat niet. Had ik het eerder geweten. Vervloekt zooals men zich laat afhouden van het begeerlijke, door dat praten, praten. - Ik heb al die driften gesmoord, tot ze bijkans het leven lieten - omdat men ze wilde beesten scheldt. Maar dan blijft men over met een hof vol lijken, inplaats van een stal vol wel-gemende paarden! Men moet de wilde dieren temmen, maar niet smoren. En wie ze nooit hun vrijheid laat, die verlamt ze en vermoordt... O! er was geluk in woede, - had ik het éér geweten.

PROFESSOR

(bedenklijk.)

Hm! ja, maar toch een kortstondig en gevaarlijk geluk.

IJSBRAND.

Neen!... want er volgde zegening. Mijn geleiders keurden goed.

PROFESSOR

(aanteekena.)

Geleiders?

IJSBRAND.

Ja - meende je soms dat wij kleine diertjes, wij wereldvlooien, wij aardluizen hier de baas waren op dit groote terrein... ha! ha! ha!... neen maar, die komische mensch-illuzie verliet me goddank al jong. Hoor jij nog tot de honig-bijen die denken, dat ze voor zichzelf sparen? Wat een verwaandheid! In deze onze kleine kopjes zou het hoogste bestaande vernuft zijn opgesloten... Ai! ai! ai! - neen! man, dat weet de kleine Lize beter... Maar *wat* ze met ons voorhebben? - w á á r men hun ingrijpen en hunne werkingen zien moet!... Wannéér ze ten goede wenken, en wanneer waarschuwen!... Hoe ze elkander helpen en tegenwerken! - Hoeveel macht hen gegeven is... en hoe de hoogste macht hen regeert, hen laat gaan, hen belemmert... O, dat zijn geweldige vragen. - En het vreeselijkste is, dat ik nog niemand heb, behalve één klein, ziekelijk kind... die mij helpt, niet eens om de vragen te beantwoorden, maar om

ze te stellen... Eenmaal! Eenmaal vond ik ééne, eindelijk ééne, en die deed de deuren
wijd open, en die wist het alles als ik, - en wij behoefden niet veel te spreken, enkele
woorden maar, en dan groeiden wij samen in het licht en gingen op zóó, en waren
bloemen, en waren zonnen, en waren werelden. - O Diotima! - Diotima!

(Zachte muziek wordt gehoord. IJsbrand luistert, Prof. geeft geen teekenen iets te hooren.)

IJSBRAND.

Hoor je?... Hoor je haar?...

PROFESSOR.

Hooren? - Hoor je wat?... Wat hoor je?

IJSBRAND.

Hoor je Diotima niet?

PROFESSOR.

Diotima? - Wie is dat? en hoe hoor je die?

(Hij maakt een aantekening op een stuk papier.)

IJSBRAND

(in verrukking luisterend.)

Hoor dan toch!... Soms is het bekende muziek, soms is het haar eigene.

PROFESSOR

(begrijpend maar niets hoorend.)

Ah! muziek... Hoor je muziek?...

IJSBRAND.

Zeker... maar die hoor je toch óók? - Hoor dan!

(muziek zeer duidelijk).

PROFESSOR

(met een licht gebaar van medelijden.)

Zeker! zeker!... Muziek! Hoor je die dikwijls?

IJSBRAND.

Ja, sinds haar dood. - Als ik rustig ben en gelaten. Anders niet.

PROFESSOR.

Zie je haar ook wel?

IJSBRAND.

Ja, in den nacht... als de demonen weg zijn.

PROFESSOR

(een aantekening makend.)

Aha! - de demonen.

Je bidt zeker veel, niet waar?

IJSBRAND.

Veel?... zoo begenadigd ben ik niet. Maar ik bid

zoo vaak ik *kan* bidden. Het gelukt ons zoo zelden niet waar? dat wij kunnen bidden. Het gelukt mij alleen nog maar in den slaap.

PROFESSOR.

In den slaap... bidden in den slaap?

IJSBRAND.

Ja, zijn dat niet de uren van gemakkelijkste nadering tot de Goden, als alle zinnen zwijgen?

PROFESSOR.

Goden? Geloof je dan in veel Goden?

IJSBRAND.

Dacht je je dan de wereld ledig in al de ontzachtelijke ruimten tusschen den Almachtige en ons? Welk een hoogmoed?

PROFESSOR.

En openbaren die Goden zich aan je?

IJSBRAND.

Wat ander werk hebben we op aarde te doen, als hun openbaringen geduldig te ontcijferen?

PROFESSOR

(als iemand die genoeg weet.)

Hm! nou! - we zullen 't nu voor vandaag maar hierbij laten.

IJSBRAND

(hem een tijd in stomme verbijstering aanziend.)

Wat??!!

PROFESSOR.

Ik bedoel dat we nu voor vandaag genoeg gesproken hebben.

IJSBRAND

(met geweldige ontsteltenis.)

Genoeg gesproken?... Wat meen je?... Is 't hiermee uit?... Meen je dat ik weer... dat ik weer dáárheen terug moet?

PROFESSOR.

Ja, mijn vriend, dat is op 't oogenblik...

IJSBRAND.

Maar wat beduidde dan dat alles? Wat beduidde die vriendelijkheid, dat begrip, die hulpvaardigheid... Ga je me weer opsluiten?... Neem je me weer Gods hemel af?... Neem je me dat kind weer af?... de eenige mensch die mij troostte?... moet ik weer daarheen terug?

PROFESSOR.

Ja, mijn arme vriend, dat moet ik helaas, wel doen...

IJSBRAND.

Moet je dat wel doen?...

(met een vreeselijken kreet van woede)

Aaaah!!... verradelijk dier!... dier!... dier!... heb je mij zóó bedrogen...

(Hij stort zich op hem. Professor schelt, op 't oogenblik dat IJsbrand hem bij de keel grijpt. Drie verplegers en Kris Luiters stormen binnen en maken zich van IJsbrand meester.)

IJSBRAND.

Oooo!... Oooo!... O ik vervloekte gek, dat ik mij weer liet bedriegen! dat ik mij weer liet verleiden! dat ik mij weer in de strikken liet lokken van die valsche vogelaars. - Ah! - hij zou alles begrijpen! - hij had ruimte voor alles!... hij was gevoelig!... hij was een m e n s c h ! Een m e n s c h . Een spook was hij, - een demon... een afzichtelijk wangedrocht, met valsche verlokkingen en zoete vleistem. - O - o - o - dat ik hem nog niet heb kunnen worgen. Dat ik nog niet eerder de heerlijke woede vrijliet... Terug moet ik. Terug naar die hel

daar... terug dáár, waar de waanzin grijnst... terug daar waar de donkere melancholie jammert en de afzichtelijke verblinding hoonlacht... weg van Gods vrijen hemel, weg van de vogelstemmen, van het bladgeruisch, van het koor van kleurige bloemen... van de kille lucht en de vrije wolken... Weg van mijn kind, mijn eenige troost onder de mensen... met haar zoete vraag-stem... liever dan enig lied... Oooh! uitgezogen ben ik door dien vampier... al mijn innige woorden, mijn warme gevoelsleven zoog hij uit me... al mijn teedere bekentenissen... mijn diepe, heilige gevoelens... alles is uit me gezogen... tot hoon, en schande, en bespotting... en als een ledige schil, als een bloedeloze huid word ik teruggesmeten in den waanzins-kerker... Oooh!... Oooh!... Erbarmen! mijn God!

(Hij werpt zich snikkend op den grond voor den professor)

Oooh!... Oooh!... genade!... listig, maar machtig monster... ik erken het... je bent machtiger geweest dan ik... je hebt gewonnen!... je hebt gewonnen!... neem mijne vernedering! neem

mijn deemoed!... ik erken mijn neerlaag!... Maar heb genade! heb erbarmen!... Geef mij Gods hemel weer!... Geef mij dat kind weer! Stort mij niet terug in den hel van waanzin!... erbarmen!... erbarmen!

PROFESSOR

(ijskoud, onbewogen aan de verplegers een wenk gevend.)

't Is goed... mannen!... brengt den patient terug, voorloopig nog maar in de storende afdeeling.

IJSBRAND

(zich geheel herstellend, waardig.)

Het is wel.

(Hij gaat langzaam weg, vrijwillig, met de verplegers. Intusschen is de Notaris binnengekomen. Kris is nerveus.)

PROFESSOR M.

(tot Kris en den Notaris.)

Gaat zitten, Heeren! - ja, zulke scènes moet men gewoon zijn. Voor onervarenen zijn ze zeer aangrijpend. Neemt plaats... Ik ben nu in staat u de verklaring te geven... geheel volgens uw verlangen...

(Hij gaat aan de schrijftafel zitten en neemt papier en inkt.)

IJSBRAND

(luid, krachtig, berustend.)

In Uwe handen, God, in Uwe handen mijn geest!

Gordijn.